

Osmanlı - Rus İlişkilerinde Makedonya Sorunu (1885-1908)

The Macedonian Question in Ottoman-Russian Relations (1885-1908)

Sevilya ASLANOVA SAYLAK

Öz

Tarih boyunca Balkan yarımadasındaki stratejik konumu nedeni ile dikkatleri üzerine çeken Makedonya bölgesi hem Büyük Güçlerin hemde Balkan devletlerinin ilgi odağı olmuştur. Osmanlı egemenliğinin Balkanlarda giderek zayıflamaya yüz tuttuğu bir dönemde Büyük Güçler bölgede çeşitli arayışlar içine girmişlerdir. Çarlık yönetimi, Doğu Sorunu'nun bir parçası olarak addettiği Makedonya Sorunu'nda bölgede statükoyu koruma temel düşüncesi ile hareket etmiş ve Osmanlı Devleti üzerinde her hangi bir Büyük Gücün öne çıkmasını engellemek için yoğun çaba sarfetmiştir. Makedonya vilayetlerinde yaşanan asayişsizlik karşısında Avusturya-Macaristan ile işbirliği halinde hareket eden Çarlık yönetimi, Osmanlı yönetimine endişelerini bildirmiş ve gerekli tedbirleri alıp bölgede islahat sürecini başlatmasını talep etmiştir. Diğer yandan Rusya'nın bölgedeki temsilcileri Balkan devletleri ve komite liderlerine yaptıkları çağrılarında Makedonya'da durumu daha fazla karıştırmamaları hususunda uyarılarda bulunmuştur. Görüldüğü üzere, Balkan Slavlarının geleneksel hamisi olan Rusya bu dönemde daha ziyade kendi çıkarlarını göz önünde bulundurmaya özen göstermiştir. Rusya, islahatların uygulanması konusunda çok ısrarcı bir tutum sergilemiş olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin hükümlerine hakikaten hâle getirmemeye çalışmıştır. Bu dönemde Rusya Büyük Güç olma statüsünü güçlükle koruyabilmiş ve Osmanlı Devleti ile ilgili politikalarında sürekli bir müttefik arayışı içinde olmuştur. Rusya'nın Uzakdoğu'daki sorunları ve kendi sınırları içerisindeki devrimci hareketleri korkusu Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerinde böyle bir strateji belirlemede etkili olmuştur. Bu çalışmada Türkçe ve Rusça kaynaklardan yola çıkılarak Çarlık Rusyası'nın Makedonya Sorunu kapsamında uyguladığı siyaset incelenmiştir. 19 yüzyılın sonundan itibaren Rusya'nın Osmanlı Devleti ile ilgili siyasetinde meydana gelen köklü dönüşümlerin sebepleri anlatılmıştır. Araştırma sonunda Makedonya Sorunu konusunda hem Rusça hem de Türkçe kaynaklar kullanılarak konunun çok yönlü değerlendirilebileceği ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Makedonya Sorunu, Osmanlı Devleti, Rusya, İ.A.Zinovyev, islahat.

Abstract

Throughout the history, due to its strategic location in the Balkan Peninsula, Macedonia region became the center of attention of both the Great Powers and the Balkan states. Since the nineteenth century, the Great Powers embarked on a quest to take over the Balkans as the time Ottoman rule in the Balkans was weakening. Tsarist Russia viewed the Macedonian problem as a part of the Eastern Question and positioned itself to protect the status-quo in the region so that no other major power succeeds the

* Makalenin Geliş Tarihi: 07.03.2016, Kabul Tarihi: 01.11.2016

** Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Doktora Programı,
E-posta: sevilyaaslan@hotmail.com

Görüş

Akademik
Bakış

107

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

Ottoman Empire in the region. While cooperating with Austria-Hungary for unrests in the Macedonian provinces, the Tsardom passed its concerns to the Ottoman Empire and demanded the Ottomans to take initiative reforms. In addition, the Russia's representatives in the region warned the Balkan states and committee leaders not to make the situation worse. As expected, as the traditional guardian of the Balkan Slavs, Russia took any precaution to keep its own interest in the region. Although politically pressured the Ottomans to implement the reforms, Russia worked diligently not to interfere the sovereignty of the Ottoman Empire. In the late nineteenth and the early twentieth century, Russia barely kept its status as a Great Power and was always in search of an alliance on the policies regarding the Ottoman Empire. Russia's problems in the Far East and fear of the reformist movements within its borders influenced Russia to form this kind of strategy on relations with the Ottoman Empire. This paper analyzes the Tsarist Russia's policies on the Macedonian Problem in light of Turkish and Russian sources and elaborates on the causes of radical changes in the Russian policy toward the Ottoman Empire. In the end, this paper presents that Macedonian Problem can be analyzed from multi-perspectives by using Russian and Turkish sources.

Keywords: *Macedonian Question, Ottoman Empire, Russia, İ.A.Zinovyev, reform.*

Giriş

19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı egemenliğindeki Balkan halklarının bağımsızlık mücadelesi hız kazanmıştı. Bu çerçevede Panslavizm'in çok önemli bir etken olduğunu belirtmek gerekir. Panslavizm akımı 1870–1912 döneminde Rusya'nın Balkan politikasının belirlenmesinde etkili bir unsur haline gelmişti.

1870'lerin başında Osmanlı Devleti'nin tümünü pençesine alan kötü yönetim ve ekonomik sorunlar Balkanlar'daki huzursuzluğun daha da büyümesine neden olmuştu.¹ Bilindiği üzere, 1875 yılında Doğu Sorunu yeniden alevlenmişti. Avrupa devletlerinin müdahalelerine rağmen, Osmanlı Devleti Hristiyanlarla meskûn vilayetlerinde reform sürecine hız vermemişti. Bosna-Hersek ve Bulgaristan'da çıkan ayaklanmalar Osmanlı yönetimi tarafından bastırılınca, Rusya'daki gizli Slav komiteleri, Osmanlı Devleti'ne karşı kararlı bir biçimde harekete geçilmesi için hükümet üzerinde baskı yapmaya başlamışlardı.² Böylece, Osmanlı Devleti'nin Avrupa vilayetlerindeki Güney Slav halklarının gittikçe hız kazanan bağımsızlık mücadelesi son dönem Osmanlı – Rus ilişkilerine de damgasını vurmuştu. Bu dönemde Rusya'nın Balkan politikası üç ana eksen etrafında dönüyordu: Rusya'nın Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri, diğer Büyük Güçlerle ve özellikle de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile olan münasebetleri ve Balkan devletleri ile olan ilişkileri. Rusya'nın Balkan politikasında meydana gelen değişiklikler büyük ölçüde uluslararası konjonktörde yaşanan gelişmelerle yakından ilgili idi.³ 1877–1878 Osmanlı–Rus Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti, İstanbul kapısına dayanan Rus kuvvetle-

1 Mattehew S. Anderson, *Doğu Sorunu (1774-1923)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.195.

2 M.N. Zuyev, *İstoriya Rossii*, Vısşee Obrazovaniye, Moskva 2005, ss. 256–257.

3 İ.S Rıbaçonok, "Politika Rossii na Balkanah na rubeje 19-20 vv. Tseli, Zadaçi, Metodi", *Trudi Instituta Rossiyskoy İstori RAN*, XX/9, Ocak 2010, s. 393-394.

riyle Ayastefanos Antlaşması'nı⁴ imzalamak zorunda kalmıştı.⁵ Ayastefanos Antlaşması'nın Avrupa barışına tehdit getiren unsurları Berlin Kongresi'nde ayrıntılı bir biçimde gözden geçirilmiş ve Berlin Antlaşması ile önemli ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Rusya'nın hâmilîği altında yaratılan Büyük Bulgaristan Kuzey Balkanlarla sınırlandırılmış ve bölgenin üçte ikisi tekrardan Sultan'ın askeri ve siyasi hegemonyası altına girmişti.⁶ Berlin Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin elinde kalan son Balkan toprakları üzerinde kıyasıya bir mücadele yaşanmıştı. Makedonya denilen topraklarda Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan gibi küçük Balkan devletleri hak iddia etmişlerdi.⁷ 1885 yılında Doğu Rumeli'nin Bulgar Prensiği ile birleştiği ilan edilmişti. Bundan sonra Makedonya'daki Bulgar tarafının sloganı, "Avtonomna Makedonija" (özerk Makedonya) olmuştu. Berlin Antlaşması'nın kararlarına rağmen Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleşmesi, Balkanlarda büyük bir uluslararası krize sebep olmuştu. Batılı güçler bu "fait accompli"yi (oldu bitti) az çok kırkarken, Rusya Bulgar Birliği'ni tanımayı özellikle sertçe reddetmişti. Bu dönemde Rusya, Bulgar birliğini tanımaya hazır değildi. Çünkü, bununla aslında Avusturya dostu ve Batı taraftarı olarak bilinen Prens Alexander Battenberg'in hanedan çıkarlarına yardım edilmiş oluyordu.⁸

Osmanlı Devleti'nin Avrupa vilayetlerinde (Makedonya ve Edirne) 19. yüzyılın sonlarında, bir Bulgar bağımsızlık mücadelesine katılmak üzere Slav nüfusu harekete geçirmek için gizli devrim komiteleri kurulmuştu. Fakat, Makedonya'nın kendilerine ait olduğunu ileri süren Yunan ve Sırp milliyetçileri Bulgarların bu çabalarına hemen karşı çıkmışlardı. Burada Avrupa barışını tehdit eden bir kriz ortaya çıkmıştı. "Makedonya Sorunu" böylece Doğu Sorunu'nun bir parçasını oluşturmuştu.⁹

Merkez bürosu Sofya'da olan ayrılıkçı Bulgar hareketine ek olarak 1893'te merkez bürosu Selanik'te olan IMRO (Makedonya Devrimci İç Örgütü) kurulmuştu. IMRO temel hedefinin bir "Balkan Federasyonu" içerisinde özerklik sağlamak olduğunu resmen açıklamış ve kendini Bulgar Hükümetine adanmayı reddetmişti.¹⁰

4 Rus yönetimi için Ayastefanos Antlaşması'nın 2 amacı bulunmaktaydı. ilki, savaştaki askeri kazançlarının bir antlaşma ile onaylanması, ikincisi ise Osmanlı yönetiminin Balkanlar'daki yeni statüko için Rusya'nın önerilerini kabul etmesi idi. Bunların gerçekleşmesi için Rusya, ilk baştan itibaren Avrupa devletlerinin desteğini almak istemekteydi. Diğer Avrupa devletleri ise, genel bir kongre toplanması ve Ayastefanos Antlaşması'nın tüm maddelerinin gözden geçirilip, yeniden düzenlenmesi için baskı yapmaktaydılar. Bkz., Gül Tokay, "Ayastefanos'tan Berlin Antlaşmasına Doğu Sorunu (Mart-Temmuz 1878)", *Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.193.

5 Zuyev, *a.g.e.*, s. 257

6 *A.g.m.*, s. 200.

7 Hale Şıvgın, "İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü", *Gazi Akademik Bakış*, VI /11, Kış 2012, s. 2.

8 Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 122.

9 Adanır, *a.g.e.*, s. 1.

10 Tokay, *a.g.e.*, s.37.

Balkanlar üzerinde önemli hesapları olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Rusya'nın Berlin Antlaşması sonrasında en önemli hedefleri ise mevcut statükoyu korumaktı.¹¹ Rusya'nın Balkan politikasının temel amacı, Balkan Slavlarının ulus-devlet olmalarını sağlamak ve bölgede üstünlüğü ele geçirmektir. Rusya'daki Panslavist çevreler ve kamuoyu Balkan Slavlarını maddi ve manevi açıdan desteklemek amacıyla geniş bir propaganda hareketi başlatmışlardır.¹² Rus subayları ordudan istifa etmeye başlamış ve gönüllü olarak Sırp ordularına katılmıştır. Rusya'daki Panslavist çevreler Slavların bağımsızlığı için mücadele etmenin tam zamanı geldiğine inanmıştır.¹³ St.Petersburg'daki Makedon Bilim – Edebiyat Dostluk Derneği (1902-1917) ise Makedonların en önemli milli kültür enstitüsü olmuştur.¹⁴

Rusya'nın Balkan Politikasının Dönüşümü

Büyük Güçlerin çıkarları Makedonya Sorunu'nda belirgin bir ağırlık oluşturuyordu. Tunalı Hilmi, dünyayı fethetme politikası güden ve özellikle Balkanlar'ı da kendi egemenliği altına almak isteyen Rusya'yı ilk sırada belirtiyordu. Rusya'nın bu politikası Makedonya Sorunu'nun ana kaynaklarından birisiydi.¹⁵ Fakat, 20. yüzyıla gelindiğinde Rusya'nın Balkanlarda izlediği politika statükonun devamı ilkesine dayanmaktaydı. Çünkü Rusya, Makedonya Krizi'nin Doğu Sorunu'nu alevlendirmesinden endişe ediyordu.¹⁶ Diğer yandan, Rus diplomasisi Osmanlı egemenliğindeki Hristiyan tebaanın haklarının koruyucusu iddiasını da ihmal etmiyor ve Hristiyanların sorunlarını çözmek amacı ile Osmanlı Devleti ile görüşmelerini sürdürüyordu. Çarlık yönetimi 1899 – 1905 yılları arasında bir yandan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile imzalanan 1897 tarihli anlaşma çerçevesinde bu devletle ilişkilerinin sağlamlaştırılmasına çalışıyor, diğer yandan ise Balkan devletlerinin iç işlerine karışmama prensibine uyuyordu.¹⁷ Yine de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile karşılaştırıldığında zayıf durumda olan ve dışlanmış bir konumda bulunan Rusya statükoyu değiştirmek için ileriye dönük bir politika geliştirmeyi göze alamamış; ancak bunun yerine, Sırların, Karadağlıların ve Bulgarların aracılığı ile Boğazlarla ilgili çıkarlarına yardımcı olacak biçimde, Balkanlarda üstünlük kurma sevdasında olan Slavları davalarında desteklemişti.¹⁸ Rus devlet adamlarına göre Balkan

- 11 Bilgin Çelik, "Avusturya'nın Arnavutluk Politikası: Viyana'da Bir Arnavutluk Komitesi: DİA", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 1/3, Mayıs 2006, s.62.
- 12 L.S.Vasilyev, *İstoriya Vostoka*, Vışşaya Şkola, Moskva 1994, s.5.
- 13 Zuyev, *a.g.e.*, s. 258.
- 14 Blaje Ristovski, "Dimitriy Çupovski (1878-1940) vo Makedonsvskoto Naučko-Literaturno Druparstro vo Petrograd.Prilozi Kov Proučuvaniyeto vo Makedonsko Ruskite Vrski i Razritokot na Makedonskata Naçionaluç Cuisja", *Kultura*, 1/II, Üsküp 1978, s. 122.
- 15 Mehmet Hacısalihoğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008, s.79
- 16 L.Komarovskiy, "Derjavı i Blijniy Vostok", *Russkaya Misl*, XX/4, Nisan 1906, s.7.
- 17 Rıbaçonok, *a.g.m.*, s. 395.
- 18 Komarovskiy, *a.g.e.*, s. 8.

devletlerinin ulusal rekabetleri, aralarındaki iç çatışmalar, az gelişmişlikleri ve nüfus azlığı nedeniyle Osmanlı Devleti ile yapacakları bir savaşta başarısızlıklarına yol açabilirdi.¹⁹

Rus diplomasisinin bu dönemde izlediği Balkan siyaseti geçmişte olduğundan büyük farklılık arz ediyordu. Çarlık yönetimi, Bab-ı Ali'ye etkisini, Bulgaristan ve Sırbistan'ın barışçı tutumlarının ödüllendirilmesi, böylece savaşın engellenmesi için kullandı. Bu politikanın Rusya'daki en önemli temsilcisi, ilk planda ülkesinin, Uzakdoğu'daki büyük ve hırslı projelerinin rahatsız edilmeden ilerletilmesini düşünen Maliye Bakanı Witte idi. Bu politikanın başarısı, Balkan meseleleri hakkında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile anlaşmanın sağlanmasına bağlıydı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya, Balkan Yarımadası'ndaki durumun mümkün olduğunca devam ettirilmesi konusunda anlaşmışlardı. Yani Makedonya Sorunu 1897 yılı sona ererken, gelişiminin yeni bir evresine girmişti. Karadağ, Sırp, Yunan, Romen ve Bulgar bağımsızlıklarının savaşarak elde edilmesinde belirleyici yardımı olan Rusya, şimdi resmen Makedonya hareketine karşı olumsuz bir tavır takınıyordu. Rus-Avusturya Antlaşması, Makedonya için özerk bir idare isteyen devrimcilerde, yüzlerine bir şamar yemiş gibi bir etki yapmış olmalıydı.²⁰

Sultan 2. Abdülhamid döneminde Rusya'ya yakınlaşma denemeleri gündeme gelmiş ve bu hususta büyük kararlılık gösterilmiştir. Fakat, buna rağmen Rusya'nın Boğazlar üzerindeki emellerinden asla vazgeçmediği ve Boğazlar'ı ele geçirmek için fırsat kollayarak, baskın hazırlıklarında bulunduğu da tarihi bir gerçektir.²¹ *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin *Rusya Siyasetinin Yeni Cephesi* başlıklı makalesinde bu konuda şöyle bir ifade yer almıştı: "*Rusya'nın tarihi bir siyaseti vardır ki, bu Panславизmdir. Türk memleketlerini istila, İslamiyet'e her vesileyle zorba, bu mesleğin belli başlı düsturlarını teşkil ederdi.*"²² Rusya'nın Osmanlı politikasının ana hedefleri 1897'de İstanbul elçisi Zinovyev'e verilen talimatta da belirtilmişti: "*Asıl amacımız Osmanlı Devleti ile ilgili politikalarımızda barışçıl bir yol izlenmesi ve Osmanlı Sultanı'nın hükümranlık haklarının desteklenmesidir. Bu çerçevede, diğer Büyük güçlerle de anlaşma sağlanması önem taşır. Herhangi bir üçüncü gücün bölgede üstünlüğü ele geçirmesine ve Boğazlar üzerinde hakimiyet kurmasına engel olmalıyız.*" Bu nedenle, Rus diplomasisi daha dikkatli bir dış politika izlemeyi uygun görmüştü. 1894-1898 yılları arasında Çarlık yönetimi Doğu Sorunu'nu dondurmak suretiyle Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemeye çalışacaktı.²³ Mart 1900 yılında Rus Dışişleri Bakanı yardımcısı Lamzdorf, Balkan politikası ile ilgili bir değerlendirmesinde Rusya'nın barışçıl bir siyaset izleyeceğinin altını çizmiş ve böyle bir siyase-

19 Ribaçonok, *a.g.m.*, s. 396.

20 Adanır, *a.g.e.*, ss.134-136.

21 Selami Kılıç, *Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, Ülke Yayınları, İstanbul 1998, s. 18.

22 *Tasvir-i Efkâr*, 19 Kanun-i Sani 1326.

23 Ribaçonok, *a.g.e.*, s. 394.

Görüş

Akademik
Bakış

111

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

tin Balkan devletlerinin gelişmesi açısından da önem taşıdığını belirtmişti.²⁴ Atina'ya elçi olarak atanan R.R.Rozen'e verilen 5 Ağustos 1901 tarihli talimatta ise şöyle deniliyordu: “*Rusya'nın Balkan politikasının genel seyri Sultanın hükümlerlik haklarının korunması esasına dayanmalıdır. Böylece, tehlikeyi bir süreliğine engelleyebiliriz ve Osmanlı Devleti'nin bizim için uygun olmayan bir zamanda paylaşılmasını önleyebiliriz*”.²⁵ Makedonya Sorunu'nun çözüme kavuşturulması konusunda Rus diplomasisi Osmanlı Devleti üzerinde kolektif bir baskı unsuru oluşturmak suretiyle Berlin Antlaşması'nı imzalayan devletlerle birlikte Makedonya'nın Hristiyanlarla meskun bölgelerinde idari reform yapılması için Sultana başvuracaktı. Bu metodun başarısı Girit Sorunu'nun çözümünde de sınanmış ve bu sorunun Balkanlara sıçraması engellenmişti.²⁶

Osmanlı Devleti'nin Konuya Bakışı

Osmanlı hükümeti ise dış güçlerin müdahalesini önlemek amacıyla bir takım önlemler almıştı. Manastır ve Kosova'da ıslahatın uygulanmasını teftiş etmek üzere görevlendirilen Ferik Saadettin Paşa'nın hazırladığı layiha Meclisi Vükela'da tartışılarak kabul edilmişti. Ferik Saadettin Paşa ıslahat çalışmalarına musalaha-i dem komisyonu kurarak başladı. 21 Nisan 1898 tarihinde bölgenin idari, mülki, adli ve eğitim sisteminin düzenlenmesine ilişkin bir beyanname yayınlandı. Fakat, ıslahat çalışmaları konusundaki değerlendirmeler olumlu sayılmazdı. ıslahat programının başarısızlığında bölgenin yapısından kaynaklanan sorunların yanında komşu devletlerin oynadıkları olumsuz rolün etkisi vardı. Batılı devletlerin Balkanlar üzerinde kıyasıya sürdürdükleri nüfuz mücadelesine ek olarak Balkan devletleri bölgede etkinliklerini artırmak için fırsat kolluyorlardı.²⁷

Bu dönemde Rusya'nın Mitroviçe'de konsolosluk açma girişimleri gündeme gelmiştir. Rus diplomatlar Mitroviçe'nin konumundan kaynaklanan rekabet ve çatışma potansiyelini öne sürerek bölgede konsolosluk açmak için harekete geçmiştir. Reformlarla ilgili her türlü gelişmenin şimdiki Kosova ve Makedonya topraklarındaki bölgelerde Arnavut halkta şiddetli tepki yarattığı bilinmektedir. Bu çerçevede Rusların daha 1902 yılı başından itibaren Mitroviçe'de konsolosluk açma girişimlerinden Osmanlı idarecilerini endişe ile takip ettikleri görülmektedir.²⁸ Hariciye Nazırı Tevfik Paşa Rusya Sefiri Zinovyev ile birkaç defa görüşerek konsolosluk açma tasavvurunun doğuracağı

24 Rusya İmparatorluğu Dış Politika Arşivi (AVPRİ), F. 151. Politarhiv. Op. 482. 1900. D.1562. L.16-17.

25 AVPRİ. F. 151. 1901. D.2322. L.12-15.

26 Ribaçonok, *a.g.e.*, s. 396.

27 Ramazan Balcı, “Kosova ıslahatı (1896-1905):Rumeli Vilayet-i Şahanesine Mahsus Mevadd-ı İslahiyye Layihası'nın Kosova'da Uygulanması”, *Türkiyat Mecmuası*, XXII/2, Güz 2012, s. 29.

28 Hasip Saygılı, “Sultan II. Abdülhamid'in Meşruyet Krizi: 1903'te Mitroviçe'de ilk Rus Konsolosu Grigori Şerbina'nın Öldürülmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, XX/20, Bahar 2014, s.164.

sakıncaları izah eder. Ancak, Tevfik Paşa'nın bu tasavvurdan feragat edilmesi ricasına karşılık Rusya büyükelçisinin bu konuda itiraza mahal olmadığı konusunda Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 11'inci maddesini²⁹ gerekçe göstermiştir. Bir çıkış yolu arayan Bâb-ı Âlî, devlet ricalinin görüşünü talep eder. Dâhiliye nazırı 29 Haziran 1902 tarihli cevabında, tayin edecekleri konsolosun suikastla öldürüleceğine Rusya sefirinin iknaya çalışılması dışında uygulanabilir bir hareket tarzı tavsiye edememiştir.³⁰

2.Abdülhamid uzun süredir bazı güçlerin Makedonya için radikal reform talebinde bulunacaklarını tahmin edebiliyordu. Bu nedenle temmuz 1902'de, henüz Cuma-ı Bala isyanı çıkmadan önce, Avrupa vilayetlerinde idarenin düzeltilmesi için gerekli tedbirleri bildirecek bir komisyonun oluşturulmasını emretti. Fakat, Padişahın talimatıyla alındığı için bazı Büyük güçler bu tedbirleri esasen değersiz görmekteydi. Hatta özerk bir Makedon devletinin kurulmasının zamanının geldiği düşünülüyordu. Rusya'nın Viyana'daki büyükelçisi Kont Kapnist, hükümetini bu düşünceye inandırmaya çalışmıştı.³¹ Osmanlı Devleti ıslahat kararlarını uygulamaya çalışırken batılı devletler Rumeli vilayetlerinde hiçbir tahrikten geri kalmamışlardı. Diğer yandan da Makedonya vilayetlerinde Avrupalı Büyük güçlerin müdahalesini amaçlayan silahlı mücadele dönemine girilmişti. Yüksek Makedonya Komitesi isyan hazırlığında idi. 23 eylülde 1902'de Cuma-i Bala isyanı başlamıştı. Rus büyükelçi isyanın çabuk ve insancıl bir şekilde bastırılması karşısında takdirlerini padişaha sunmuştu. Bu durum Makedonya'daki devrimci güçleri büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştı. Çünkü Makedonya'daki çatışmaları yürüten General Konçev Rusya ve Bulgaristan kuvvetlerinin onlara yardım edeceğine dair taşra ahalisine söz vermesine rağmen çatışmalara pek az köylü katılmışı.³² Rusya sefiri Zinovyev bu konuda şöyle demistir: *"İsyanın sebebi Hristiyan halkının yaşadığı zor yaşam koşulları değildir. Makedonya'da faaliyet gösteren devrimci komiteler bölge halkı üzerinde tahrik edici propaganda faaliyetlerini sürdürerek isyanlar ve kargaşaya yol açmaktadırlar. Komitacılarının asıl amacı bölgede isyanlar çıkararak Büyük güçlerin doğrudan müdahalesini sağlamaktır. Neticede, komitacılar amaçlarına ulaşmışlardır."*³³

Makedonya'da Reform Sürecinin Başlaması ve Rusya'nın Girişimleri

Ekim 1902'de Sultan 2. Abdülhamid Rus sefiri Zinovyev ile görüşmüştü. Bu görüşmede Zinovyev Makedonya vilayetlerinde reform sürecinin başlatılması

29 Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 11'inci maddesinde "Rusya Devleti tarafından lazım görülecek amme mevaki konsoloslar ve konsolos vekillerinin tayinine Devlet-i Âliyemiz canibinden ruhsat verilüb" ifadesi mevcuttur. Bkz. Nihat Erim, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, TürkTarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953, s. 126.

30 Saygılı, *a.g.m.*, s.164, 167.

31 31 Adanır, *a.g.e.*, ss. 165-166.

32 Adanır, *a.g.e.*, ss. 165-166.

33 Pravitelstvennoe Soobşeniye po Makedonskomu Voprosu, *Pravitelstvenny Vestnik*, 12 şubat 1903, s.2.

Görüş

Akademik
Bakış

113

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

ve yerel jandarma kurumlarında Hristiyanların da yer alması gerektiğini belirtmişti.³⁴ Buna karşılık 2. Abdülhamid Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmemesi gerektiğini bildirmişti.³⁵ Bunun üzerine Viyana'daki Rus Büyükelçisi Kont Kapnist ve Sofya'daki diplomatik temsilci Bachmetev Dışişleri Bakanı Kont Lamsdorf'u harekete geçirmişlerdi. Böylece Zinovjev Kasım ayında Çar 2.Nikola'ya rapor vermek için Yalta'ya gönderilmişti. Geri dönüşünden sonra 2.Abdülhamid ile yaptığı görüşmesinde Makedonya'daki Hristiyanların jandarmaya alınmasını, iltizam sisteminin kaldırılmasını ve Bulgarları rahatsız eden Kosova ve Manastır valilerinin görevden alınmasını tavsiye etmişti.³⁶ Rus Savaş Bakanlığı'nın Çar 2.Nikola'ya Kasım 1902'de gönderdiği raporda şöyle bir ifade yer almıştı: *"Bir yandan Cuma-i Bala isyanı başarısız gibi görülsede, diğer yandan Avrupa diplomasisinin dikkatini çekerek aslında amacına ulaşmış sayılır. Zira, Makedonya vilayetlerinde Berlin Anlaşması'nın 23. maddesinin yürürlüğe girmesi uzun zamandan beri bekleniyordu."*³⁷ Bu dönemde Rus Savaş Bakanlığı'na ulaşan bilgiler arasında Makedonya vilayetlerindeki çetelerin 1903 yılında gerçekleştirmesini planladıkları bir isyanın da hazırlığında oldukları bildirilmişti. Rusya ise Bulgaristan hükümetinin olası isyana müdahale edeceğinden endişe etmişti.³⁸ Bunun üzerine Rus Savaş Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı olası bir isyana hazırlıklı olmak amacıyla koordineli çalışma ve istihbarat değişimi yapmak konusunda anlaşmışlardı.³⁹ Rusya bölgedeki konsoloslukları aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne başvurup gerekli reformları vakit kaybetmeden hayata geçirilmesi konusunda ikaz etmişti. 1902 yılında Zinovjev Makedonya Sorunu'nun çözüme kavuşturulması amacıyla devrimci komitelerin faaliyetlerine son verilmesi gerektiğinin de altını çizmişti.⁴⁰ Zinovjev'e verilen talimatta ise: *"Balkan devletlerinin arasındaki husumet ve anlaşmazlıklar onların gelişmesi önünde en büyük engeldir. Dış güçlerin tahriklerine aldırılmadan hareket etmeleri gerekmektedir. Siz (Zinovjev) Balkan halkları arasında arabuluculuk görevini üstlenip, onların gerçek dostlarının Çarlık Rusyası olduğunu hatırlatmalısınız ve Balkan devletlerinin birbirlerinin haklarını ihlal etmemeleri gerektiği konusunda ikaz etmelisiniz. Ancak haklı oldukları durumlarda Osmanlı hükümetine karşı onları savunabileceğimizi de bildirin."*⁴¹ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya'nın

34 Rusya Askeri Tarih Devlet Arşivi (RGVIA), F. 400. Op. 4. D. 229. L. 8ob.

35 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Dahiliye Kısmı (Y.PRK.DH.). D:11, G:71.

36 Adanır, a.g.e., s.165.

37 Rusya Askeri Tarih Devlet Arşivi (RGVIA), F. 400. Op. 4. D. 229. L. 8ob.

38 Labauri, Balkanskiy Krizis 1902-1903 s. 106

39 RGVIA F. 2000. Op. 1. D. 862. L. 68. Bunun için Makedonya vilayetlerinde görevli olan Rus konsoloslari ile irtibata geçip konsoloslukların gönderdiği bilgilere Savaş Bakanlığı'nın da erişebilmesini talep ettiler. Rus Savaş Bakanı Kuropatkin Dışişleri bakanı Lamsdorfa gönderdiği 1 aralık 1902 tarihli mektubunda Makedonya'daki durumun giderek tehlikeli bir hal almış olmasından endişe duyduğunu belirtmiş ve Savaş Bakanlığı'nın bölgedeki gelişmeler hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilmesi gerektiğinin de altını çizmişti.

40 BOA, Y.A.HUS, D:12, G:2.

41 İhsan Çomak, "Turtsiya i Rossiya na rubeje XIX-XX vv. i Diplomaticheskiye Deyatelnost Posla Rossiya Konstantinopole I.A.Zinovjeva", IV RAN, Moskva 2003, s.95. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

reformların gerçekleşmemesi durumunda “Dış Güçlerin” müdahale edeceği tehdidinde bulununca, 2.Abdülhamid Alman büyükelçisinin tavsiyesiyle “Rumeli Hakkındaki Tâlimat” adıyla bir reform paketini yürürlüğe koymuştur. 8 Aralık 1902 tarihinde faaliyete geçen Selânik Merkezli bu kuruluşun başına da Hüseyin Hilmi Paşa getirilmişti. Bu reformlara göre bölgedeki nüfus oranı dikkate alınarak Hristiyanlardan da jandarma alınacak ve ayrıca mahkemelerde Hristiyan memurlar görevlendirilecektir.⁴²

Aralık 1902’de Rus Dışişleri Bakanı Lamsdorf bir Balkan gezisine çıkmış ve Viyana’yı ziyaret etmişti. Lamsdorf’un Belgrad ve Sofya’ya gerçekleştirdiği seyahatinin amacı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya arasındaki itilaf mucibince Balkanlarda statükonun korunmasını sağlamaktı.⁴³ Lamsdorf, hükümetinin statükoyu koruma politikasına uyararak, yaptığı bu ziyaretleri esnasında devrimci komite liderlerini faaliyetlerine son vermeleri gerektiği konusunda ikaz etmişti. Lamsdorf’un çabaları sonucunda ise Sırp ve Bulgar hükümetleri barışın ve düzenin korunması için çalışacaklarını ve devrimci komitelerin faaliyetlerine son vereceklerini bildirmişlerdi.⁴⁴ Fakat, Aralık 1902’de Rumeli Müfettişliği’ne atanan Hüseyin Hilmi Paşa’nın verdiği bilgiye göre Makedonya’da 110 Bulgar, 80 Rum, 30 Sırp, 5 kadar Valak çetesi bulunmaktaydı.⁴⁵

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Sırbistan’da gittikçe artan nüfuzuna karşı Bulgaristan hükümeti Rusya ile anlaşmaktan başka çıkar yol bulamamıştı. 1902 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Romanya tehlikesine karşı Rusya ve Bulgaristan aralarında bir antlaşma imzalamışlardı. Fakat, ileride de görüleceği üzere bu teşebbüs bir netice vermemişti.⁴⁶ Bulgar hükümeti bu arada Rusya’nın statükoyu koruma politikasına uyuyordu; Rusların Makedonya sorununu şimdilik karıştırmama yönergesine uygun bir şekilde Sofya’daki komiteleri dağıtmaya başlamıştı.⁴⁷ Görüldüğü üzere Rusya, öteden beri Hristiyanların hamiliğini üstlenmiş olmasına rağmen devrimci komitelerinin liderlerini tanımayı reddediyordu. Çünkü, Rusya onların yerli Hristiyan halkının haklarını korumak için mücadele ettiklerine inanmıyordu. Diğer yandan Rus hükümeti isyanda evleri tahrip edilen halka her türlü desteği sağlamaya devam ediyor ve Osmanlı hükümetinin bölgede reform sürecine hız vermesi için baskı yapıyordu.⁴⁸ Rus tarihçi Sokova’ya göre ise: “Diğer batılı

42 Saygılı, a.g.m., s.168.

43 BOA, Y.A.HUS, D: 439, G: 53.

44 BOA, Y.A.HUS, D: 12, G: 2.

45 Hale Şıvgın, “Osmanlı Arşiv Belgeleriyle 1902-1912 Yıllarında Makedonya”, *The Balkans: Languages, History and Cultures*, Bulgaristan Veliko Turnova Üniversitesi, 12-15 Nisan 2007.

46 Kn.Sergey Gagarin, “Balkanskiye Soglaşeniya i Soyuzı”, *Russkaya Misl*, V /6, Ocak 1915, s.132.

47 Adanır, a.g.e., s.177.

48 M.L.Yambayev, “Makedoniya i Rossiya, (1897-1902 g)”, İS RAN, Moskva 2004, s.12. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Gazi

Akademik
Bakış

115

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

devletler Makedonya Sorunu'nda ancak kendi çıkarları doğrultusunda hareket ediyor ve çıkarlarının zedeleneceğini hissettikleri anda devreye girip Sultan'dan reform yapmasını talep ediyorlardı.⁴⁹Selanik, Kosova ve Manastır'da hayata geçirilecek ıslahatlara dair Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sefirleri tarafından verilen notanın ilk maddesine göre, Müfettiş-i Umumi, Bab-ı Ali tarafından seçilmiş Müslüman asıllı bir Osmanlı olacaktır ve üç yıllık görev dönemi bitmeden bu görevden ayrılmayacaktır. Merkezi hükümete başvurmadan gerektiğinde kullanılabileceği hazır birliklere sahip olacaktır. Tasarının ikinci kısmı Müslüman valilerin konumu ile ilgiliydi. Bu valiler de Bab-ı Ali tarafından atanacaktı ve Müfettiş-i Umumi'nin emirlerine kesinlikle uyacaklardı. Tasarının üçüncü kısmı da jandarmanın, polis ve korucuların yeniden düzenlenmesi ile ilgiliydi. Bu düzenlemeyle yabancı bir uzman da ilgilenecekti. Jandarma, eşit sayıda Hıristiyan ve Müslümanlardan oluşturulacaktı. Hükümet, jandarmanın yeniden örgütlenmesi için yabancı subaylar görevlendirecekti. Hristiyan olan mahallerde köy bekçileri de Hristiyan olacaktır. Polis komisyon ve memurlarının Türkçe okuyup yazmaları şart olacaktır. Dördüncü maddeye göre, siyasi suçlar nedeniyle cezalandırılan kişiler affedilecekti. En son madde ise mali konuları kapsıyordu. Her vilayet her yıl gelir ve harcamalarını kapsayan bütçesini göstermek durumundaydı. Söz konusu vilayet bütçesi Osmanlı Bankası tarafından kontrol edilerek toplanan vergiler yerel yönetimin sivil ve askeri ihtiyaçları için harcanacaktı. Aşar vergisi de ödenecek ve her bölgenin sakinleri aşar vergisinden sorumlu olacaktır. Aşarın iltizamı sistemi kaldırılacaktı.⁵⁰ Avusturya-Macaristan ve Rusya hükümetleri bu ıslahat programının uygulanmaması halinde bir Avrupa konferansının toplanması için harekete geçeceklerini Bab-ı Ali'ye bildirmişlerdi.⁵¹ Osmanlı hükümeti ise Rusya sefirinin Rumeli eyaleti meselesiyle ilgili olarak Bab-ı Ali'ye verdiği beyanatın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmek anlamına geldiğini belirtmişti.⁵² Diğer yandan Avusturyalılar ve Ruslar, diğer bir Avrupa devletinin reformlara müdahale etmesini istemiyorlar ve Balkanları kendi etki alanları içinde tutmayı arzu ediyorlardı. Bab-ı Ali'nin Petersburg sefaretine gönderdiği bir tebligatta Rumeli ıslahatı konusunda Rusya'nın diğer devletlerle birlikte hareket etmemesi gerektiği belirtilmiş ve Rusya'nın Rumeli'nin bir nevi otonomisini sağlamaya veya bölgedeki karışıklıklardan istifade ederek istila cihetine gitmeyeceğine de inandıklarından bahsedilmişti.⁵³ Rus sefiri Padişahla yaptığı görüşmesinde Bulgaristan'ın genişlemesinin Rusya ve Avusturya-Macaristan'nın menfaatlerine ters düştüğü, bu iki ülkenin Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki haklarının korunmasından yana

49 Z.İ.Sokova, "Reformı Vtorogo Perioda Tanzimata v Osmanskoy İmperii", *Vestnik Tumenskogo Gosudarstvennogo Uniuersiteta*, X/I, Eylül 2009, s.76.

50 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Maruzat Defteri (Y.MRZ-d.), D:10983, G: 24.

51 BOA, Y.A.HUS, D:442, G:41.

52 BOA, Y.PRK.DH, D:11, G:71.

53 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.), D: 71, G:21.

olduklarını ve bölgede ıslahata hız verilmesi gerektiğini belirtmişti.⁵⁴ Bab-ı Ali, tasarımı prensipte kabul etmiş olsa da, Osmanlı Hükümeti önerinin düzenlenişini takip eden aylarda, Kosova'nın kuzeybatısında meydana gelen Arnavut ayaklanmalarıyla meşguldü. Reformlar yüzünden yüzüstü bırakıldıklarını düşünen Arnavutlar Avrupa'nın ilgisini, eylemlerini arttırarak çekmeye çalıştılar. Rusya ve Avusturya-Macaristan'nın bu reform anlaşmalarının sonuçlarından aynı şekilde rahatsız olan Bulgar çeteleri, karışıklığı iyice arttıracak biçimde eylemlerine hız vermişlerdi.⁵⁵ Neticede, tüm çabalara rağmen 1902 yılında Makedonya Sorunu'nun çözüme kavuşturulması amacıyla yapılan tartışmalar bir sonuç vermemişti. Bu nedenle Rusya ve Avusturya-Macaristan hükümet temsilcileri alınan ıslahat kararlarının asayişini sağlayamadığı gerekçesiyle Makedonya hakkında yeni bir teşebbüse geçeceklerini bildirmişlerdi.⁵⁶

Bu dönemde Rusya ve Avusturya-Macaristan hükümetleri bölgede statükonun devamını sağlamak için Bulgar devrimci hareketine karşı olumsuz bir tutum takınmışlardı.⁵⁷ Rusya resmi gazetesinin 1902 tarihli nüshasında çıkan tebliğin bir kısmında şöyle bir ifade yer almıştı: *"Eğer Balkan devletleri kendilerine makul ve uslu olmaları hakkında verilen samimane nasihatleri dinlemeyip ihtilaller ve şiddetli vasıtalarla Balkanlar durumunda bir değişiklik yapmaya karar vermişlerse Rusya bu yolda evlatlarının bir damla kanını feda etmemeye ve en ufak bir para fedakârlığında bulunmaya kuvvetle azmetmiştir."*⁵⁸ Bu konu ile ilgili diğer bir arşiv belgesinde, özellikle Rusya'nın Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nin baskı politikasına ve Bulgar fesat komitelerinin tahriklerine son verilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını önerdiği bildirilmiştir.⁵⁹ Bulgaristan hükümetinin ise Osmanlı Devleti ile olası bir savaş durumunda Rusya'nın destek olup olmayacağı konusunda tereddütleri vardı. Ocak 1903'te Rusya'nın Sofya'daki askeri ataşesi N.İ.Protopopov Hariciye Nezaretine gönderdiği telgrafında: *"Bulgaristan hükümeti Osmanlı Devleti ile savaşı imkansız buluyor. Çünkü, bu durumda Rusya'nın nasıl bir politika izleyeceğini tam olarak tahmin edemiyor"* demişti.⁶⁰

16 Ocak 1903 tarihinde Ruslar Mitroviçe'de bir konsolosluk açmışlardır. Arnavutlar Mitroviçe'de konsolosluk açılmasını ve Hristiyan jandarma alınmasını öngören uygulamalara şiddetle karşı çıkmışlardı. Bu yüzden Yeni Pazar-İpek-Priştine-Yakova-Mitroviçe ve Vuçitırın'da 30 Mart 1903 günü binlerce Arnavut ayaklanmıştı. 18. Nizamiye Taburu başarılı bir şekilde bu ayaklanmayı bastırmıştır. 31 Mart 1903 günü bir Arnavut Neferi İbrahim Mitroviçe'deki Rus Konsolosu Grigori Şerbina'yı vurmuş ve konsolos aldığı yaraların tesiriyle

54 BOA, Y.PRK. BŞK, D: 71, G:64.

55 Tokay, *a.g.e.* ss. 45-46.

56 BOA, Y.A.HUS, D:440, G:92.

57 BOA, Y.A.HUS, D:10, G:9.

58 BOA, Y.A.HUS, D:12, G: 2.

59 BOA, Y.A.HUS, D:445, G:38.

60 RGVIA, F. 2000. Op. 1. D. 862. L. 113.ob. 114.

gazi

Akademik
Bakış

117

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

10 nisan 1903'te hayatını kaybetmişti. Rus donanması İnadya'ya gelmiş, fakat 2.Abdülhamid Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki bu sorunu diplomasi yoluyla çözüme kavuşturmuştu. *Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Balkan Sorunu* başlıklı bir arşiv belgesinde ise: "*Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir savaş çıkacağı konusundaki iddiaların asılsız olduğu ve her iki devletin de barış taraftarı olduğu*" belirtilmişti.⁶¹ Bab-ı Ali, konsolosu vuran İbrahim adlı neferi idama mahkûm etmiş, ancak Rus Çarı 2. Nikola, toplumun tepkisini önlemek amacıyla, Sultan 2. Abdülhamid'e ricada bulunarak suçlunun idam edilmeyip cezasının hapse çevrilmesini istemişti. Neticede ise idam cezasından vazgeçilmişti.⁶² Konsolos G.Şerbina'nın yerine hemen ertesi gün Üsküp konsolosu Maşkov atanmıştır.⁶³ Rusya'nın İstanbul büyükelçisi Zinovyev'in Manastır'da görev yapan konsolos Rostkovski'ye gönderdiği 5 şubat 1903 tarihli telgrafta: "*Makedonya vilayetlerindeki devrimci komitelerin faaliyetleri tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. Bu nedenle, bölgedeki Rus temsilcilerinin gerekli tedbirleri alıp komitacıları bu konuda ikaz etmeleri gerekmektedir. Çünkü, komitelerin yasadışı faaliyetleri Çar 2. Nikola tarafından tasvip görmüyor ve şiddetle kınıyor. Makedonya'daki devrimci çeteler Rusya'nın desteğini beklemesinler. Osmanlı hükümetinin komiteleri yakalaması durumunda Rusya'nın desteğine güvenmesinler, çünkü yakalanmaları durumunda kendi hallerine bırakılacaklardır.*" denilmişti. Görüldüğü üzere, Rusya'nın Makedonya politikası devrimci komitelerinin tepkisine yol açmıştı. Manastır konsolosu A.Rostkovskiy bu konuda şöyle bir ifade de bulunmuştur: "*Makedonya Slavlarını korumak için elimden geleni yapacağım, fakat Rusya'nın çıkarları daha mühimdir. Devrimci komiteler Rusya ve Avusturya-Macaristan'nın reform önerilerinden tatmin olmamışlardı, çünkü onların asıl amacı Hristiyan halkının durumunun iyileştirilmesi olmayıp, özerklik elde edip yüksek mertebelere ulaşmaktı. Bunun için Hristiyan halkı silahlanıp mücadeleye katılmaları için zorluyorlar, dediklerini yapmadıkları takdirde ise ölümle tehdit ediyorlardı.*"⁶⁴ Hariciye Nazırı Lamsdorf Çar 2. Nikola'ya gönderdiği 24 şubat 1903 tarihli raporunda: "*Avusturya-Macaristan ile anlaşma sağlanırken diğer Büyük Devletlerin de desteğini almış bulunuyoruz. Aksi halde, bölgedeki çıkarlarımız tehlikeye girebilir. Çünkü Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir anlaşmazlık vuku bulduğunda Büyük Devletler bunu fırsat bilip harekete geçebilirler. Sultanın reformları onaylaması ile amacımıza ulaştık, dolayısı ile Avusturya-Macaistan'nın onayına ihtiyacımız kalmadı*" demiştir.⁶⁵

Rus konsolos V.F.Maşkov Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 14 mart 1903 tarihli telgrafında ise: "*Devrimci komiteler müslüman halkın tepkisine yol açacak faaliyetlerde bulunuyor ve bu nedenle Müslümanların Hristiyan ahalinin üzerine yürütmesine*

61 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlik ve Komiserlikler Tahrirâtı (Y.PRK. MK.), D:18, G:49.

62 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV.), D:241, G:16.

63 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), D: 2036, G:152668.

64 M.L.Yambayev, "Mne serdečno jal Makedonskih slavyan, no ...", *Materialı Mejdunarodnoy Konferentsii, Profesör S.A.Nikitin i yego istoričeskaya škola, Moskva 2004*, s.299.

65 AVPRİ. F. 340. Op. 834. A.A.Savinski'nin özel kalemî. D.20. L.13. ob.

sebepliyorlar. Bununla Büyük Devletlerin harekete geçeceğini ve Hristiyan halkın haklarını korumak üzere müdahalede bulunacaklarını ümit ediyorlar.” demiştir.⁶⁶ Komitacılar demiryollarını tahrip edip köprüleri yıkmışlardı. Perlem’de Osmanlı devlet görevlileri, kaymakam, jandarma komutanı ve vergi memurları komitacılar tarafından öldürülmüştür.⁶⁷ Makedonya vilayetlerindeki Hristiyan halk ise reformların bir Osmanlı paşasının yönetiminde başarı ile gerçekleşeceğine ihtimal vermemişti.⁶⁸ 25 Mayıs 1903’te Rus Hariciye Nezareti’ne gönderilen gizli bir telgrafta Sarafov ve diğer 9 Makedon devrimcinin 7 Mayıs tarihinde bir bildiri yayınladıklarını ve Avrupa ile Bulgaristan hükümetleri Berlin Antlaşması’nın 23 maddesinin yürürlüğe girmesini sağlayamadıkları takdirde Makedonya ile Edirne vilayetlerindeki Bulgar ahaliyi kışkırtıp isyana teşvik edeceklerini, hükümet binalarını, telgraf ve demiryolu istasyonlarını ve mühimmat depolarını havaya uçuracaklarını, İstanbul’da bulunan tophaneleri de yıkacaklarını bildirmişlerdi. Ayrıca, Avrupa müdahalesi gerçekleşmez ise Osmanlı ve Avrupa topraklarında veba salgını yayacaklarını belirtmişlerdi. Rus Çarı 2.Nikola bu bildiri okuduktan sonra şöyle bir ifade de bulunmuştur: “Böyle insanlar köpekler gibi öldürülmelidir.”⁶⁹ Rusya’nın muhafazakâr Makedonya politikası, Sofya’daki Rus yanlısı Danev hükümetinin, milliyetçi eleştiriler karşısında kendisini savunmasını gitgide zorlaştırmaktaydı. St.Petersburg’da 1903 Martı sonunda Makedonya’daki Rus konsolosluklarının 25 Şubat-9 Mart arasındaki raporlarının özetleri yayımlanmıştı. Bu özetlerden, Rus temsilcilerin Bulgar davasının dostları olmadıkları kesinlikle ortaya çıkmaktaydı.⁷⁰ 26 Temmuz 1903 tarihinde Rusya’nın Manastır Konsolosu A.Rostkovskiy Arnavut asıllı bir jandarma tarafından öldürülmüştü. Bu olay karşısında Çar 2.Nikola katilin en ağır şekilde cezalandırılmasını talep etmiş, Rusya’nın Karadeniz filosu İnadya limanına gönderilmişti. 2.Abdülhamid’in emri ile konsolosun katili ve yardımcısı idam edilmişti.⁷¹ Novosti Dnya gazetesinin 14 (01) Ağustos 1903 tarihli nüshasında: “Rus konsolosunun öldürülmesi Sultan 2.Abdülhamid’i derinden üzmüştür. Sultan Rus Çarı 2.Nikola’ya gönderdiği telgrafında çok üzgün olduğunu ve katillerin en ağır şekilde

A.N.Skvoznikov, Makedoniya v kon. XIX - nač. XX vv- Yabloko Razdora na Balkanah, Samarskaya Gumanitarnaya Akademiya, Samara 2010, s. 63.

67 Novosti Dnya 21 (8) ağustos 1903.

68 Russkoye Slovo, 12 Kasım 1903.

69 V.İ.Kosik, “Gordiyev Uzel Balkan”, R.P.Grişina, der., *Makedoniya Problemi İstori i Kulturi*, İS.RAN, Moskva 1999. s. 60.

70 Manastır’daki Rus konsolosu A.Rostkovskiy, örneğin Makedon liderleri idarede iyi maaşlı daha yüksek rakamlara ulaşmak gibi kişisel saiklerle üç Makedon vilayeti için özerklik istemekle suçluyordu. Onları her şeyin Rus himayesi altında gerçekleştirildiğini halka inandırmaya çalışmakla da itham etmekteydi. Konsolosa göre, ayrıca Padişahın çıkarttığı af haberinin yayılmasını önlemeye de çalışmışlardı. Makedonya’daki Bulgar davasını gözden düşürmeye uygun böyle raporların yayımlanması Bulgaristan’da düşmanca davranış olarak algılandı ve sonuç olarak kamuoyunun büyük tepkisine neden oldu. Rus yanlısı hükümetin günleri artık sayılıydı. Adanır, a.g.e. s.178.

71 Yambayev, a.g.m., s.304.

cezalandırılacaklarını bildirmiştir” denilmiştir.⁷² Novoye Vremya'nın 19 Ağustos 1903 tarihli yazısında ise: “Konsolosun katledilmesi Rus halkına yapılmış bir hakaret olarak algılanmalı ve Osmanlı Devleti'nden çok ciddi taleplerde bulunmalıyız”⁷³ denilmiştir. İngiliz ve Fransız hükümetleri Selanik'te büyük güçlerin filolarının gövde gösterisi yapmalarını önermişlerdi. Fakat, Rusya bu öneriyi redetmişti. Lamsdorf Fransız elçisi ile yaptığı görüşmesinde ikaz edilmesi gereken devletin Osmanlı değil Bulgaristan olduğunu hatırlatmıştı. Ayrıca Bulgaristan'ın Balkanlarda statükoyü ihlal etme girişimlerinin Rusya tarafından destek görmeyeceğini, Bulgarista'nın Osmanlı Devleti ile olası bir savaşı durumunda ise Rusya'dan destek alamayacağını da bildirmiştir.⁷⁴ Osmanlı Devleti, 1903 ilkbaharında Makedonya'da çözümsüz gibi görünen problemlerle karşı karşıya olduğunun farkındaydı. Viyana reform programı çerçevesinde kabul ettiği yükümlülükleri, diğer sorunların yanında bu programın kendi içinde çelişkili olması yüzünden yerine getirmek kolay değildi.⁷⁵ Rusya'nın Sırbistan'daki temsilcisi Çarıkov Hariciye Nezareti'ne gönderdiği Mayıs 1903 tarihli gizli telgrafında: “Makedonya vilayetlerinde faaliyet gösteren devrimci komitelerin isyan hazırlığında olduğu” bildirilmişti.⁷⁶ Lamsdorf'a göre bu durumda Rus diplomasisinin asıl görevi Balkanlarda statükoyu korumak, isyancıları yatıştırmak ve Rusya'yı olası bir savaşa çekmek isteyen Avrupalı güçlerin ve isyanlar vasıtasıyla Rusya'nın desteğini alarak Rusya'yı savaşa sürüklemeyi amaçlayan Makedonya'daki devrimci komitelerin önüne geçmektir.⁷⁷ Novosti Dnya gazetesinin 18 (05) Eylül 1903 tarihli yazısında: “Makedon komitesi Rusya ve Fransa elçilerine tehdit içerikli mektuplar göndermiş, Makedonya vilayetlerindeki Hristiyan halkının yararına reform sürecine hız verilmediği takdirde Rus ve Fransız konsolosluklarına bombalı saldırıda bulunacakları tehdidini savurmuşlardı” şeklinde bir ifade yer almıştı.⁷⁸ Rus Hariciye Nazırı Lamsdorf, İstanbul'daki Büyükelçi Zinoviyev'e gönderdiği 20 Eylül/ 3 Ekim 1903 tarihli telgrafında: “Bir yandan devrimci komitelerin yarattığı kargaşalık, diğer yandan da Türk yönetiminin üstlendiği sorumlulukları yerine getirememesinden dolayı, üç vilayetin Hristiyanlarla meskûn bölgelerinde reform yapılması süreci engelleniyor. Reform programını uygulamak konusunda kararlı olduğumuzu ve bunun için denetim mekanizmaları kuracağımızı bildirin. Bölgede devrimci komitelerinin faaliyetlerinin önüne geçmek için Türk yönetiminin baskı politikası uygulamasını haklı bulduk. Fakat, bu baskı politikası sonucunda sivil halkın da zarar görmesine göz yumamayız. Bu nedenle Avusturya-Macaristan ve Rusya hükümetlerinin, bölgede sivil halkın çektiği sıkıntılara son vermek, köylerine dönüşlerini sağlamak, yanmış kilise ve okullarını yeniden inşa etmek için çalışacaklarını bildirin. Avusturya-Macaristan ve

72 Novosti Dnya 14 ağustos 1903.

73 Novoye Vremya 19 ağustos 1903.

74 M. Pavloviç, “Vneşnyaya Politika Rossii ot Portsmutskogo Mira do Naşih Dney”, L.Martov, der., *Obşestvennoye Dvijeniye v Rossii v naç. XX v.*, C. IV, SPb. 1911, ss. 263-264.

75 Adanır, a.g.e. s.178.

76 Kosik, a.g.m., s.60.

77 Skvoznikov, a.g.e., ss.66-67.

78 Novosti Dnya 18 Eylül 1903.

Rusya hükümetleri, bölgede barışın sağlanması için verdikleri mücadelenin olumlu sonuçlara varacağını ve önerilerinin dikkate alınacağını ümit ediyorlar'' demişti.⁷⁹

Makedonya'daki iç örgüt çevrelerinde, başarısız Cuma-i Bala isyanından sonra da isyan hareketine devam etme zorunluluğu hissedilmişti.⁸⁰ St.Petersburg ve Viyana hükümetleri arasındaki bu reform anlaşmalarının sonuçlarından rahatsız olan Bulgar çeteleri, karışıklığı iyice arttıracak biçimde eylemlerine hız vermişlerdi. Bulgar yetkililer ise Avusturya-Rus reform projesinin yeterli olmadığını ileri sürmüşlerdi. Daha liberal bir politika izlemeden bozuk düzende bir gelişme beklemek imkânsızdı. Tasarının başından beri bu şartlar altında başarısızlığa mahkûm olacağı açıkça belliydi.⁸¹ Makedonya Devrimci Örgütü, daha önce Osmanlı Devleti'nde başarısı sınanmış bir plana uygun olarak eyleme geçmeye karar vermişti. Bunun için kötü hazırlanmış ve Osmanlı yöneticilerinden çok, Müslüman halkı hedefleyen bir ayaklanma planlanmıştı.⁸² Amaç, Osmanlıların ayaklanmayı sert bir biçimde bastırmalarını sağlayarak Batılı kamuoyunu etkilemek ve böylece büyük güçleri müdahaleye zorlamaktı.⁸³ Ayaklanma 2 Ağustos'ta St. Elijah gününde (Slavca İllinden) Manastır Vilayeti'nde patlak vermiş ve kısa zamanda Edirne'nin bazı köylerine ve Selanik Vilayeti'ne de sıçramıştı.⁸⁴ Avrupa diplomasisi, İllinden İsyanı'ndan Makedonya'daki reform politikasının yoğunlaştırılması gerektiği sonucunu çıkarmıştı. Bunun için Eylül 1903 sonunda "en ilgili güçlerin" devlet başkanları olan Çar 2.Nikola ve İmparator Franz Josef, Mürzsteg'de bir araya gelmişlerdi.⁸⁵ Bir arşiv belgesinden bu konu ile ilgili şöyle bir ifade yer almıştı: "*Vilayat-ı Selase'de (Kosova, Manastır, Selanik) sükûn ve asayiş temin edilemediğinden Rusya ve Avusturya hükümetleri yeni tedbirlere başvurmuşlardı.*"⁸⁶ Bab-ı Ali ile ilişkileri oldukça iyi durumda olan ve hükümeti her tür devrimci hareketten rahatsız olan Rusya ayaklanmaya karşı düşmanca bir tavır takınıp, Bulgar hükümetine ayaklanmaya destek vermemesi uyarısında bulunmuştu. İstanbul'daki Rus elçisi Zinovyev, Rusya'nın isyancılara karşı tavrını sertleştirmesine katkıda bulunmuştu.⁸⁷ Osmanlı kuvvetlerinin ayaklanma sırasındaki baskı politikası başta İngiltere olmak üzere Avrupa kamuoyunun ilgisini çekmişti. Bir arşiv belgesinde Rusya'da çıkan Novosti gazetesinde yayınlanan bir makaleden yola çıkarak, Rusya'nın Balkanlar'daki politikası hakkında bilgi edinilmişti. Bu makalede: "*Vilayat-ı Selase'de Osmanlı Devleti'nin sert tedbirlere başvurduğu belirtildikten sonra, Bulgar çetele-*

79 *Sbornik Dogovorov Rossii s Drugimi Gosudarsvami, Reformı v Makedonii, 1903-1905, MİD. Diplomatıçeskaya Perepiska, SP.b 1906, s.330.*

80 Adanır, *a.g.e.*, s.172

81 Tokay, *a.g.e.*, s. 46

82 Adanır, *a.g.e.*, s.196

83 Yerasimos, *a.g.e.*, ss.99-100

84 Tokay, *a.g.e.*, s.46.

85 Adanır, *a.g.e.*, s.216.

86 BOA, Y.A.HUS, D: 460, G:7.

87 Anderson, *a.g.e.*, s. 282.

Görüş

Akademik
Bakış

121

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

rinin faaliyetlerini durdurulması gerektiği" vurgulanmıştı.⁸⁸ Ayaklanma bastırıldıktan hemen sonra Avusturya-Macaristan ve Rusya Hükümeti vilayetler üzerindeki kontrollerini arttıracak ve Osmanlı yönetiminin yetkilerini kısıtlayacak biçimde Viyana Tasarısı'nı yeniden düzenleyerek yeni reform önerileri üretmeye karar vermişlerdi.⁸⁹ Bulgar başbakanı 16 Eylül tarihli bir bildirmeyle yurtdışındaki temsilcilerine, Osmanlı hükümetinin Makedonya'daki Bulgar halkının yok edilmesi doğrultusunda çalıştığını bildirmişti. 1902 tarihli askeri antlaşma nedeniyle Bulgarların gerçek askeri amaç ve olanaklarını en iyi şekilde tahmin edecek konumdaki ülkenin temsilcisi olan Rus büyükelçisi Zinovyev, büyükelçi Marchall'a Bulgaristan'ın bu dönemdeki tavrını doğru yorumlarken şunları söylemişti: "Bulgarlar şimdi önceden denedikleri bir oyuna tekrar başlıyorlar. İsyanın sönmeye yüz tutmasından sonra, Osmanlılar tarafından tehdit edildikleri etkisini bırakıyorlar. Sultanı askeri hazırlıklarla korkutmaya çalışıyorlar... şu anda Bulgarlar Osmanlı Devleti ile savaşacak konumda değiller."⁹⁰ Bulgar bildirgesine Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın ağustos sonundaki yanıt notası, Zinovyev'in bu açıklamaları bağlamında hazırlandı: "Bulgaristan.... eğer bir savaş çıkarsa bunun yerel kalacağı, sonucunda statükonun korunacağı ve Avusturya-Rus reform planının gerçekleştirileceği hakkında bir kere daha bilgilendirildi. Ayrıca Bulgar Hükümeti'ne, Rusya ve Avusturya Hükümetlerinin görüşü olarak Osmanlı Devleti'nin sınıra asker yığmasının tartışmasız hakkı olduğu ve Osmanlı askeri hazırlıkları hakkındaki Bulgar ifadelerinin dikkate alınamayacağı sezdirildi"...⁹¹

2 Ekim 1903'te *Mürzsteg Kararları*⁹² İstanbul'daki Rusya ve Avusturya-Macaristan Büyükelçilerine gönderilmişti. *Mürzsteg* reform sürecinin başlatıl-

88 BOA, Y.A. HUS, D:1, G:4.

89 Tokay, *a.g.e.*, s. 47.

90 Adanır, *a.g.e.*, s. 210.

91 *A.g.e.*, s. 208.

92 Tasarı hakkında Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakında yer alan bir dosyadan da anlaşıldığı gibi 9 maddeden oluşan ıslahat programının esasları şöyle idi: 1. Genel müfettiş Hilmi Paşa'ya yardım etmek ve bölgede reformların uygulanması sürecini teftiş etmek üzere Rusya ve Avusturya devletleri tarafından 2 sene müddetle görev yapmak üzere birer sivil memur tayin edilecekti; 2. Vilayat-ı Selase'de jandarma teşkilatının düzenlenmesi görevi Devlet-ı Aliye hizmetinde bulunan ecnebi generallerden birine verilecektir ve gerekli olduğunda ona yardım etmek üzere yabancı subaylar görevlendirilecektir; 3 Vilayat-ı Selase'de asayişin sağlanmasını müteakip vilayetin sınırlarını etnik ve dini özellikler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ile ilgiliydi; 4. Hıristiyanların da atanacağı adli ve idari kurumlarda reformların yapılması kararlaştırılmıştır; 5. İsyen esnasında işlenen politik ve diğer suçlar ile cinayetleri tetkik etmek üzere Vilayat-ı Selase'nin münasip mahallerinde Hıristiyan ve Müslümanlardan oluşan komisyonlar teşkil edilecek ve bu komisyonlarda Rusya ve Avusturya konsolosları tarafından birer memur bulundurulacaktır; 6. Bulgaristan v.s yerlere göç eden Hıristiyanların köylerine dönüşleri sağlanacaktır. İsyen esnasında mal ve mülklerini kaybedenlere yardım edilecek; 7. Haneleri tahrip edilmiş olan Hıristiyan köylüler bir sene müddetle vergiden muaf tutulacaklardır; 8. Osmanlı Devleti geçen şubat ayı zarfında ilan edilen ve bundan sonra da gerekli görülen reformları vakit kaybetmeden uygulamaya koymakla yükümlü olacaktır; 9. Düzensiz yardımcı bölükler (başıbozuklar) ve ikinci sınıf redifler katiyen istihdam olunmayacaktır Tahrip edilen mektep ve haneleri tamir edilecektir. Bkz., BOA, Y.A.HUS, D:460, G:7.

ması Makedonya sorunun yeni bir döneme girdiğinin bir işaretiydi⁹³. Bir arşiv belgesinde, bu reform programının Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine ve Sultanın hükümlerine haklarına aykırı bir durum teşkil etmemesi gerektiğinin Avusturya-Macaristan ve Rusya sefirlerine bildirildiğinden söz edilmektedir.⁹⁴ Bab-ı Ali'ye göre yabancı askeri yetkililer sadece jandarmanın tensikatını denetlemek ile yetinmeyecekler, orduya da karışacaklardı. Bu da, İmparatorluğun otoritesinde bir ikilem oluşması anlamına geliyordu.⁹⁵Berlin sefiri Tefvik Paşa'nın bildirdiğine göre ise: "*Rus Çarı Alman İmparatoru ile yaptığı mülakatında Balkanlarda asayişin sağlanması ve statükonun korunması gerektiğine dikkat çekmişti. Büyük Güçlerin baskı politikası uygulamaları sonucunda Osmanlı Devleti kasım 1903'te bu teklifleri kabul etmek zorunda kalmıştı.*"⁹⁶

Fakat, *Mürzsteg Tasarısı* Makedonya Sorunu'nu çözmekten ziyade ertelemiştir.⁹⁷ Bu tasarının tatbik edilememesi ise Rumeli'de karışıklıklara sebep olmuştur.⁹⁸ Dönemin Rus süreli yayınlarına bakacak olursak, Rusya'nın *Mürzsteg Tasarısı* 'ndan memnun olmadığını açıkça gözlemleyebiliriz. *Russkaya Misl* dergisinin yazarı S.Kotlyarevskiy, bu konuda şöyle demiştir: "*Rusya'nın Mürzsteg Tasarısı'ndan vazgeçmesi gerekmektedir. Çünkü, bu tasarı Rusya'nın bölgede Avusturya-Macaristan ile işbirliği yapmasını zorunlu kılmaktadır. Avusturya-Macaristan üzerinde Slav baskısının artacağını tahmin etmek zor değil. Bu yüzden Avusturya ile olan ilişkimizde dikkatli davranmalıyız.*"⁹⁹ S.Kotlyarevskiy'e göre Makedonya'daki Osmanlı hâkimiyetini zedelemeyen bölgede reform yapılması düşüncesi *Mürzsteg Tasarısı*'nın başarısızlığa uğramasının en önemli sebeplerinden biri idi.¹⁰⁰ Diğer yandan *Mürzsteg Tasarısı* bölgede bir düzenleme sağlamak yerine çete faaliyetlerinin artmasına neden olmuştu. Özellikle *Mürzsteg Tasarısı*'nın 3. maddesi Makedonya'daki devrimci örgütler tarafından yanlış yorumlanmış ve Balkan ülkelerindeki basın, kamuoyunu etkileyebilmek için 3. maddenin önemini tekrar tekrar vurgulamıştı. Rusya ve Avusturya-Macaristan hükümetlerinin temsilcileri Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın Dış İşleri Bakanlarına yaptıkları açıklamalarda Makedonya'daki devrimci çetelerin eylemleri sona ermedikçe üçüncü maddenin yürürlüğe girmesi için Bab-ı Ali'ye başvurmayacaklarını kesin bir biçimde belirtmişlerse de, bu açıklamalar örgüt liderlerinin düşüncelerinde hiçbir değişiklik yapmamıştı.¹⁰¹

93 V.A.Burbiga, "Rossiyskaya Peçat o Reformah v Makedonskih Vilayetah Osmanskoy İmperii 1904-1909 gg.", *Bolgariya, Dagestan, Turtsiya*, No 2, Aralık 1996, s. 12.

94 BOA, Y.MRZ- d, 11 736, Resmi İrade No: 7654.

95 Tokay, *a.g.e.*, s.48.

96 BOA, Y.A.HUS, D:46, G:96.

97 "Velikiye Derjavı i Blijniy Vostok", *Russkaya Misl*, Mayıs 1905, SPb. s. 323.

98 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Siyasiye Evrakı (HR. SYS.), D:199, G:1.

99 S.Kotlyarevskiy, "Makedonya i Yevropa", *Russkaya Misl*, No 7, Aralık 1907, s.227.

100 Kotlyarevskiy, *a.g.m.*, s.227.

101 Tokay, *a.g.e.*, s.72

Gazi

Akademik
Bakış

123

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

Bu tasarıdan ne Bulgarlar, ne komitelerin liderleri ve ne de Osmanlı yetkilileri memnun olmuştu. Tasarı bölgede işleri daha da karıştırmıştı. Özellikle Makedonya vilayetlerinin, bölgeye idari kolaylık sağlamak amacıyla, etnik ve dini açıdan yeniden düzenlenmesini öngören maddesi Balkan devletleri tarafından Makedonya'da ulusal bölgeler yaratmak olarak algılandığı için sorunlar daha da artmıştı. Bunun dışında Genel Müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'nın yaptırdığı nüfus sayımında halkın etnik kökenine bakılmadan genel olarak Müslüman, Hristiyan ve Musevi olarak kaydedilmek istenmesi de tepkileri artırmıştı.¹⁰² Balkan Yarımadasının Balkan halklarına ait olması gerektiği düşüncesinden yola çıkan Slav Devletlerinin hükümet temsilcileri, Avuturya-Macaristan'a karşı bir ittifak antlaşmasını 30 Martta imzalamışlardı. Bu gizli antlaşmanın 7. maddesine göre Prens Ferdinand ve Kral Petr, gelecekteki anlaşmazlıklarda Rus Çar'ının hakemliğini ve kararını kabul etmekle yükümlüydüler. 1 Mayıs 1904 tarihinde Niş'te yeni dostluklarının anlamını vurgulayan buluşmaları, Baron Marschall von Bieberstein'a göre: "*Rusya'nın nüfuzuna dayanan ve bir tür Rusya'nın Avusturya-Macaristan'a karşı sağladığı garantiyi gösteren*" bir buluşmaydı.¹⁰³

Rus dış politika hedeflerinin Uzak Doğu'ya kayması sonucunda, Rusya'nın Balkan politikasında bir durgunluk yaşanmıştı. Viyana Hükümeti ise bu fırsattan yararlanmaya çalışacaktı.¹⁰⁴ Diğer yandan bu dönemde Kosova Arnavutlarının reformların bölgelerinde yürürlüğe konmasını önlemek için ayaklanmaları da Avusturya politikasına yardımcı olmuştur. Nihayet bu, iki devletin Osmanlı hükümetine 29 şubat 1904'te bir nota vermesine yol açmıştı. Bu notada Kosova vilayetlerinin batı sancaklarının şimdilik reform bölgesi dışında kalması gerektiğiyle ilgili kararlarını açıklamışlardı.¹⁰⁵ 8 Aralık 1904 tarihli bir nota ile de Avusturya-Macaristan ve Rusya elçileri Bab-ı Ali'den, Makedonya'da çetelere karşı daha enerjik bir şekilde mücadele edilmesini talep etmişlerdi. Bab-ı Ali notayı büyük güçlerin bu anlamda önce Sofya, Atina ve Belgrad'a müdahale etmesi gerektiğini söyleyerek yanıtlamıştı.¹⁰⁶

Osmanlı jandarmasının tensikatı konusunda ise Rus temsilcilerinin Genelkurmay Başkanlığına gönderdikleri raporlar dönemin Osmanlı-Rus ilişkilerinin değerlendirilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu raporlar günümüzde Rusya Devlet Savaş Tarihi arşivinde yer almaktadır. Osmanlı jandarmasının tensikatı sırasında Rus Hariciye Nezareti ile Savaş Bakanlığı işbirliği halinde hareket etmişlerdi. Osmanlı jandarmasının tensikatı ile ilgili proje Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı Devleti'ndeki askeri ajanı – V.Von Gizl tarafından düzenlenmişti. Buna göre, Osmanlı hükümeti ile 3 senelik anlaşma

102 Meltem B. Saatçı, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Makedonya Sorunu", Murat Hatipoğlu der., *Makedonya Sorunu Düünden Bugüne*, ASAM Yayınları, Ankara 2002, s.62.

103 Adanır, *a.g.e.*, ss.230-231.

104 Kotlyarevskiy, *a.g.m.*, s. 228

105 Adanır, *a.g.e.*, s. 226.

106 *A.g.e.*, s. 225.

yapmaları gereken 54 subay ve 140 erbaş rütbesinde olanlar geçici olarak görevlendirilecekti. İstanbul'da 1904 yılının ilkbaharında düzenlenen Uluslararası Savaş Komisyonu'nun İtalyan General De Giorgis başkanlığında gerçekleştirilen oturumlarında Osmanlı jandarmasının tensikatı konusu tartışılmış ve yabancı subayların sayısının 81'e çıkarılması gerektiği vurgulanmıştı. Buna cevaben Osmanlı yöneticileri yabancı subayların sayısının 25'i geçmemesi gerektiğini bildirmişlerdi.¹⁰⁷Avusturyalı ve İtalyan subaylar Kosovo ve Manastır vilayetlerinde, İngiliz, Fransız ve Rus temsilcileri ise Selanik vilayetinde¹⁰⁸ jandarma tensikatını gerçekleştirmek üzere görevlendirilmişlerdi. Belirtilen bölgelerde Bulgarlar ve Yunanlılar arasında yoğun çatışmalar yaşanmaktaydı. Osmanlı yöneticileri Yunanlılardan yana bir tavır sergilemişti. Öyle ki Patrikhane'ye Bulgar kiliselerini kapatma yetkisi verilmiş ve İstanbul Patriğinin otoritesini tanımayanlar tehdit edilmişti.¹⁰⁹ Makedonya vilayetlerinde görev yapacak olan subayların seçimi ile ilgili çalışmalar birçok sorunu da beraberinde getirmişti. Çarlık hükümetinin bu konuda getirdiği özel kriterler arasında en önemlisi subayların Türkçe ve Slav dillerini bilmeleri, bunun yanında Kafkasya ve Bosna-Hersek'te görev yapmış olmaları idi. Rus diplomatik misyonunun başında olan tümgeneral Şostak tüm bu kriterlere uyuyordu.¹¹⁰ Şostak'a Makedonya'da görev yapacak olan subayların listesini hazırlama görevi verilmişti. Fakat, subayların görev yaptığı bölgedeki komutanların bu konudaki olumsuz yanıtı ve Rus ordusunun seferberliğini ilan etmesi Şostak'ın planlarını olumsuz etkilemişti. Diğer taraftan Osmanlı hükümetinin yabancı subayların sayısının artırılması ile ilgili teklife olumsuz yanıt vermesi de Rus hükümetinin planlarının gerçekleştirilmesi önünde bir engel teşkil etmişti. Sonuç olarak, Şostak'ın hazırladığı listeden sadece birkaç kişi Selanik'e gönderilmişti. 1904 yılının baharında Osmanlı idaresi 25 yabancı subayı kabul edebileceği ile ilgili kararını açıklamıştı. Ocak 1904 de Şostak 58 nci piyade alayı eşliğinde İstanbul'a gelmişti. İstanbul komisyonunda Şostak 3 Rus subayının sayı olarak yetersiz olacağını belirtmişti. Şubat ayında Şostak'ın Makedonya vilayetlerine 205 nci İzmaylovskiy yedek alayının da gönderilmesi gerektiğini belirtmesi üzerine Rus Genelkurmay Başkanlığı subayların tümünün gönderilmesinin mümkün olmayacağı cevabını vermişti. Görüldüğü üzere, Makedonya vilayetlerine gönderilecek olan subaylar konusunda Rusya bir dizi sorunla karşı karşıya kalmıştı.¹¹¹ Osmanlı hükümeti yabancı subayların göreve alınmasını kabul ettiysede uluslararası komisyon temsilcileri Osmanlı jandarmasının tümüyle yabancı su-

107 RGVIA, F.400.Op.3.D.2564. L. 232.

108 Rus jandarma tensikat bölgesi Makedonya vilayetlerinin güney-batısında Tikveş, Ustrumca, Gevgili, Doyran,Vodina, Yenice Vardar, Kukes, Langaza ve Selanik idi.

109 Y.V. Kazanova, "Russkaya voyenno-instruktorskaya missiya v Makedonii formirovaniye i načalo raboti", *Russkiy Sbornik*, C.VI, Ekim 2009, s. 91-92.

110 Kazanova a.g.e., s. 97

111 A.g.e., s. 99

Gazi

Akademik
Bakış

125

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

bayların denetimine bırakılmasının mümkün olamayacağı görüşündeydiler.¹¹² Diğer yandan Selanik vilayetinde görev yapmak üzere gönderilen subayların bir kısmı Mürzsteg Reform Programı'nda belirtilen şartlara uymuyordu. 1904 yılının aralık ayına gelindiğinde ise Rusya ve Avusturya-Macaristan hükümetleri yabancı astsubaylarının Osmanlı jandarmanında görev yapmak için gönderilmesi gerektiği konusundaki taleplerinden vazgeçmişlerdi. Rus Hariciye Nazırı Zinoviyev Osmanlı Devleti üzerinde yabancı subayların görevleri ile ilgili baskı uygulamasının bir sonuç vermeyeceğini ve baskının daha önemli reformların gerçekleştirileceği sırada kullanılması gerektiğini belirtmişti. Zinoviyev'in bu görüşü Mürzsteg reform programının 2 ve 3 maddelerine aykırıydı. Çünkü programda ancak Makedonya vilayetlerinde asayiş sağlandıktan sonra reform sürecine geçilebileceğinin altı çizilmişti. Bu sırada Şostak subay sayısının 12 ve astsubay sayısının 11 çıkarılması gerektiği ile ilgili talebini yenilemişti. Diğer Büyük güçlerin bu talebi desteklemesine rağmen Osmanlı hükümeti maddi sıkıntıları öne sürerek bu talebi redetmişti.¹¹³ Osmanlı hükümeti yabancı subayların maaşlarının ödenmesi konusunda Osmanlı Bankası ile anlaşma imzalamıştı. Fakat ödenen maaşların subayların ihtiyaçları için yeterli olmadığı anlaşılmış ve Savaş Bakanlığı ile Hariciye Nezareti ek ödeme yapmak zorunda kalmıştı. Nisan ve mayıs aylarında Şostak ile General De Giorgis Makedonya vilayetlerini ziyaret etmişlerdi. 19 Mayıs 1904 de Şostak ve beraberindeki Rus subaylar Selanik ve Vodina'ya gitmişti. Burada, bölge kaymakamı ve şehir ahali tarafından karşılanmışlardı. Şostak yaptığı gözlemler neticesinde bölgedeki subayların görevlerini layıkıyla yerine getirmedikleri sonucuna varmıştı. 116 kişilik rotanın 21 Hristiyanlardan oluşuyordu. Şostak'ın gözlemlerine göre Hristiyan temsilciler görevlerini yerine getirmek konusunda Müslümanlardan daha isteksiz ve tecrübesizdiler. Bu nedenle, jandarmanın tensikati sürecinde birçok sorun meydana gelmişti. Şostak'ın gözlemlerine göre Hristiyanların görevlendirilmesi yabancı subaylar tarafından da hoş karşılanmamıştı. Çünkü Hristiyanlar jandarmada görev almak konusunda isteksizdiler. Şostak'ın 1906 yılına ait bir raporunda şöyle yazmıştı: *"Hristiyanlar jandarmada görev almak istemiyor, aslında bu durum jandarma kurumunun lehinedir."* Diğer yandan Hristiyan jandarmalarının eğitimi için özel kurslar ve okullar açılmıştı. Rus temsilciler ise Hristiyan ahaliyi görev almaları için teşvik etmeye çalışmıştı. Ertesi gün, Şostak ve beraberindekiler Yenice Vardar kazasını dolaşmaya çıkmışlardı. Osmanlı jandarma temsilcileriyle yapılan görüşmeler neticesinde, Şostak bölgenin tüm 9 kazasında da Rus temsilcilerinin daima bulundurulması gerektiği sonucuna varmıştı. Bu hususta Avusturyalı meslektaşları De Giorgis'e yabancı

112 Reformu v Makedonii, *a.g.e.*, s. 226.

113 1904 yılının sonunda 14 ncü tüfek alayına, N.A.Agur beraberindeki 2 nci yedek süvari alayı ile, N.M. Bayraktarov beraberindeki 22 nci Astarkhan süvari alayı, 224 ncü Skopinsk Piyade alayından İ.Frolov, Sırdarya ilçe polis memuru Tsvetkov ve muhafız alayından L.P.Dusimetyer eşlik etmişlerdi. Böylece, 1905 yılına gelindiğinde Rus eğitimcilerinin sayısı 12 olmuştu. Fakat görev süreleri 3 yıldan 2 yıla indirilmişti. Kazanova, *a.g.m.*, s. 100.

temsilci sayısının arttırılması teklifinde bulunmuştu. Sonucunda, hem Rusya hem de Avusturya-Macaristan'ın 6 temsilci daha görevlendirmesi konusunda anlaşmaya varmışlardı. 1904 yılının sonbaharında Rus subaylarının Selanik vilayetinin 9 kazasında ne şekilde görevlendirileceği ile ilgili görüşmeler başlamıştı. Osmanlı yetkilileri sadece 5 Rus subayının görevlendirilebileceğini bildirmişti. Bu 5 subaydan sadece biri Türkçe biliyordu, diğerleri için tercümanlar görevlendirilmişti. Selanik vilayetinin yerli ahalisi yabancı subayları koruyucu olarak gördükleri için şikayetlerini dile getirmek için bölgede bulunan konsolosluklara başvurma yoluna gitmişlerdi. Sn.Petersburg'daki Yunanistan temsilcisi ise Rus Hariciye Nezareti'ne başvurarak Rus subaylarının Selanik'te ikamet eden Yunan halkını savunmadığından yakınmıştı. Diğer taraftan, Rus konsolosluklarına başvuran Bulgarlar Yunanlıların kendilerine zulmettiğinden yakınmaktaydı. Şikayetlerin artması üzerine subaylar asıl görevleri olan jandarmanın tensikati işini yapamaz hale gelmişlerdi. Bu nedenle, Şostak subaylara verdiği talimatında şikayetçi ahalinin Osmanlı yetkililerine yönlendirilmesi gerektiğini bildirmişti. Ancak şikayetçi ahalinin Osmanlı yetkililerinden red cevabı almaları durumunda bölgedeki Rus temsilcilerine başvurabileceklerini de eklemişti. 1904 yılının sonbaharında Apostol önderliğindeki Bulgar çeteleri Gevgili, Yenice Vardar, Usturumca ve Kavadar kazalarında yeniden harekete geçip kaymakamları tehdit edip yerli halkı Ekzarhlığa geçmeye zorlamıştı. Yunan ve Bulgar çetelerinin devrimci faaliyetleri bölgede reformların hayata geçirilmesi yolunda en önemli engellerden birisini oluşturmuştu.¹¹⁴

Bu dönemde uluslararası düzeyde meydana gelen iki önemli gelişme, büyük devletlerin Makedonya politikasında bir değişimin başlamasına öncül olmuştu. Bu gelişmelerden birincisi, Balkanlar'daki Rus etkinliğini azaltan ve reform tasarısında Avusturya-Macaristan'ı üstün duruma getiren Rus yenilgisiyle sonuçlanan 1904-1905 yılları arasındaki Rus-Japon Savaşıdır. İkinci gelişme ise, 1904 yılında gerçekleşen İngiliz-Fransız Antantıdır.¹¹⁵ Rus-Japon Savaşı'nın yıkıcı sonuçları ve ülkenin içinde bulunduğu kriz ortamı, Çarlık diplomasisinin, uluslar arası çatışmalardan uzak durmasını gerektirmişti. Fakat, Büyük güçler arasındaki rekabet bunu olanaksız kılmıştı.¹¹⁶ Bu savaşla, Balkan meselelerinde 1897'den beri geçerli olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya arasındaki işbirliğinin temeli yıkılmış oldu.

Savaşın çıkmasından hemen sonra Lamsdorf, Bulgaristan'ın Makedonya'da bir isyan çıkarmak için göstereceği her çabayı düşmanca bir eylem olarak göreceğini Sofya'ya iletmişti. Bunun üzerine Makedonya'daki Bulgar ticari ataşeleri ulusal hareketin liderlerine şimdilik Makedonya'da bir isyan eyleminin istenmediğini bildirmişlerdi. Gruiev de Selanik'teki Rus Büyükelçisi Giers'e,

114 Kazanova, *a.g.m.*, s. 106

115 Tokay, *a.g.e.*, s.75.

116 Zuyev, *a.g.e.*, s. 303.

örgütünün Rusya'ya saygı gösterip 1904 ilkbaharında büyük harekâta başlamayaacağı güvencesini bildirmişti.¹¹⁷ Bu dönemde Rus Hükümeti Makedonya'daki reformların Avrupa devletlerinin denetimindeki Mali Komisyon aracılığıyla hayata geçirilmesinden yana olmuştu. 1905 yılında İngiltere, Makedonya'daki mali işlerden sorumlu olacak uluslararası bir komisyon kurulmasını önermişti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile ilişkilerinde sorunları olan Rusya ise Makedonya'daki Avrupa denetiminin hem Rusya hem de Makedonya açısından olumlu sonuçlara yol açabileceği kanısındaydı.¹¹⁸

1905 yılının sonunda Mali Komisyon'un kurulması, *Mürzsteg Tasarısı*'nda çok belirgin değişikliklere yol açmıştı. Uluslararası düzeyde, Rusya ve Avusturya'nın Makedonya reformlarındaki üstünlükleri azalmış ve Tasarı az çok tüm büyük devletlerin ortak bir faaliyet şeklini almıştır.¹¹⁹ 1905 yılının aralık ayında Büyük Güçlerin Midilli ve Limni Adasında yaptığı donanma gösterisinden sonra, 2. Abdülhamid en sonunda eyaletin mali durumunu denetlemek üzere uluslararası bir komisyon kurulmasına razı olmuştu, ancak bu komisyonun idari yetkisi olmayacaktı. Sonuçta, Makedonya kötü yönetilen ve olağanüstü güvensiz bir eyalet olmayı sürdürmüştü.¹²⁰ 1905'te Mali Komisyon'un kurulmasından sonra Adli Komisyon'un kurulması da Osmanlı istekleri doğrultusunda gerçekleşmemiştir. Özellikle 1908'e kadar bu konuda Avusturya-Macaristan ile ortak hareket eden Rusya'nın tutumları Sultan II. Abdülhamid'in bölgedeki adli sorunları belirlemek için 21 Temmuz 1907'de bir teftiş heyetini kurarak bölgeye göndermesine neden olmuştur. Ancak 13 Eylül 1907'de İstanbul'daki yabancı devlet elçilerine Vilayat-ı Selâse'de yapılacak bir müdahaleyi kabul etmeyeceklerini bildirmelerine rağmen ve bununla beraber Almanya'dan umulan desteğin alınamaması sonucunda 5 Ekim 1907'de adli islahatı içeren bir nizamname yayınlanmak zorunda kalınmıştır. Avrupalı devletler arasındaki fikir ayrılıklarından yararlanan Jön Türklerin 1908 devrimiyle bu adli reformları hiçbir zaman yürürlüğe koymadığı ifade edilmektedir. Bununla beraber Avrupa müdahalesinin bir aracı olarak Umumi Müfettişlik döneminde bu alanda da gelişmeler yaşanmıştı.¹²¹

Rusya'nın yeni Hariciye Nazırı A.P. İzvolkskiy, Rusya'nın Orta Asya ve Uzak-doğu'da üstünlük uğruna Britanya ve Japonya ile çekişmeye son vermesinde ısrar etmiş, böylece yeniden bütün dikkatini Rusya için gerçek önemi bulunan Yakındoğu'ya verebilecekti.¹²² Bu dönemde de Rusya'nın Osmanlı politikasının temel amacı, Doğu Sorunu'nun onun çıkarları doğrultusunda çözü-

117 Adanır, *a.g.e.*, s. 230.

118 Kotlyarevskiy, *a.g.m.*, s. 228.

119 Tokay, *a.g.e.*, s. 77.

120 Anderson, *a.g.e.*, s. 283.

121 Meltem B. Saatçi, "Vilayat-ı Selase Müfettişlik Faaliyetlerinin Tercüman Gazetesine Yansımaları", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* Haziran 2015 Yıl 8, Sayı XXII, s. 261.

122 Bodger, *a.g.m.*, s. 93.

me kavuşturulmasını sağlamak ve Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan'ın egemenliğinde yaşayan Slavları Rusya'nın etrafında birleştirmekti. Böylece Rusya'nın en önemli emperyal nitelikli amaçlarından birinin – Boğazları ele geçirmek ve Okyanuslarda üs edinmek– gerçekleştirilmesi yolunda en önemli adım atılmış olurdu. Bununla birlikte, İsvolskiy Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler içerisinde olmaya özen gösterip Rusya'nın İstanbul üzerindeki etkisini arttırmayı düşünmüştü.¹²³Fakat, bu dönemde Rusya'nın dış politika alanında tam bağımsız bir güç olmadığı da bir gerçektir. Rusya, Bab-ı Ali ile olan ilişkilerinde de tek başına hareket edemeyecek kadar zayıf ve bağımlı idi. Bu nedenle Büyük Güçler arasında (özellikle rakipleri İngiltere ve Fransa) denge politikası izleyerek çatışmalardan uzak durmaya özen göstermişti. Hariciye Nazırı İsvolskiy'nin bu dönemde temel amacı, Balkanlarda Rusya'ya kaybettiği prestijini tekrar kazandırmak ve Balkan Slavlarına Osmanlı Devleti ile olan mücadelelerinde destek vermektir. Çünkü Rus dış politikasının meşruiyet kazanması onun ancak Balkanlara yönelmesi ile mümkün olabilirdi. Makedonya reformları konusunda ise İsvolskiy, Avusturya-Macaristan, Almanya, Rusya ve İngiltere'nin kolektif koruma siyasetini uygulamayı öngörmüştü. Fakat İsvolskiy'nin planı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Almanya'nın şiddetli muhalefetiyle karşılaşmıştı.¹²⁴ Uluslararası alanda Makedonya reformlarının yarattığı gerginlik tırmanıyordu. Bunun temel nedeni Avusturya-Rus Antantının geçerliliğinin azalması ve İngiltere'nin Rusya üzerinde artan etkisi idi.¹²⁵ İngiliz-Alman rekabetinden dolayı Osmanlı Devleti'nin sorunları İngiltere açısından büyük bir önem taşıyordu. O döneme kadar Balkanlar'ı Rus nüfuzundan korumaya çalışan İngiliz Hükümeti, 1906 yılından sonra Makedonya'nın özerkliğini savunmaya başladı. Bu konuda, Rusya ile uyum içinde hareket etmek istemişti.¹²⁶

İsvolskiy'e göre Makedonya reformlarının başarıyla uygulanabilmesi ve bölgede statükonun korunması için adli ıslahatın yapılması gerekiyordu. Bu reform projesi, Ağustos 1907'de Rus ve Avusturya temsilcileri tarafından Bab-ı Ali'ye sunulmuştu, fakat Osmanlı hükümeti adli ıslahata gerek bulunmadığını bildirmiş ve bunun yerine Hristiyan halkın taleplerini karşılayamayacak bir proje sunmuştu. Böylece, Osmanlı Devleti üzerinde kolektif baskı uygulama ihtiyacı hâsıl olmuştu. Eylül ayının ortalarına doğru Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Zinoviyev, gönderdiği raporda, sadece İngiltere'nin bu konuda kararlılık gösterdiğinin altını çizmişti. Avusturya - Macaristan'nın tutumu ise görünürde Rusya'ninki ile aynı olsa da şüphe uyandırmaktaydı.¹²⁷ İngiltere'nin sunduğu önerilerin en çarpıcı sonucu, Makedonya ile ilgili konularda, Bab-ı Ali'nin ve Padişahın yetkisinin azaltılması olacaktı.¹²⁸

123 Ignatiyev, *a.g.e.*, s. 5.

124 *A.g.e.*, s. 2.

125 Tokay, *a.g.e.*, s. 85.

126 Hacısalihoglu, *a.g.e.*, ss.172-173.

127 Ignatiyev, *a.g.e.*, s. 10

128 Tokay, *a.g.e.*, s. 89

Bir başka reform alanı ise askeri yapıyla ilgili olmuştur. Askeri delegelerin Ekim 1907'de yaptıkları yıllık toplantıda alınan kararlara göre kısaca, Makedonya'da ordunun yerini alacak yabancı kontrolü altında, bağımsız bir güç oluşturulmak istenmiştir. Fakat bu, özellikle Jön Türkler tarafından tepki ile karşılanmıştır. İngiltere, jandarma kuvvetlerine takviye yapılması ve ordudaki asker sayısının azaltılması konusundaki isteklerini tekrarlamıştır. Fakat özellikle Rusya ve Avusturya - Macaristan buna karşı çıkmıştır. Böylece Mürzsteg'e aykırı olan bu kararlar kabul görmemiştir.¹²⁹

Yakındoğu ve Balkanlar'daki mevcut durumun tartışılması amacıyla 3 şubat 1908'de Petersburg'da Başbakan Stolipin'in başkanlığı altında meclis toplanmıştı. Bu toplantıda Balkanlarda meydana gelen gelişmeler konusunda açıklamalarda bulunan İsvolskiy, Osmanlı Devleti'nin ıslahat işinde güçlük çıkardığını ve bunun ancak büyük devletlerin ortak askeri müdahalesi ile önlenebileceğini, bölgede Aerenthal'in takip ettiği politikanın hem Balkan devletleri hem Rusya'nın statükoyu koruma politikası için büyük bir darbe olduğunun altını çizmiş ve meydana gelebilecek çatışmaların Rusya tarafından bile önlenemeyeceğini belirterek konuşmasına şöyle devam etmişti: *"Eğer Rusya Balkanlar'daki duruma müdahale etmezse, asırlardan beri verdiği mücadele sonuçsuz kalır ve bölgede büyük bir güç olmaktan çıkar. Bu nedenle tek çıkar yol İngiltere ile anlaşmaktır."*¹³⁰ Bu konuda İngiltere Büyükelçisi ile yaptığı görüşmesinde iki devletin Osmanlı Devleti'ne karşı ortak askeri harekâta geçmek için konjonktürün uygun olduğunu belirtmişti. İsvolskiy'e göre bu durumda Rusya'nın tarihi misyonunun gerçekleştirilmesi yolunda da önemli adımlar atılmış olurdu. Fakat toplantıya katılanlar Rusya'nın her hangi bir savaşa hazır olmadığını ve ordunun hazır hale getirilmesinin çok zaman alabileceğinin altını çizmişlerdi. Bakanlar Kurulu Başkanı Stolipin ise bu konuda şöyle demişti: *"Şu an için Dışişleri Bakanı İsvolskiy'yi destekleyemeyiz, çünkü savaşa girdiğimiz takdirde uzun süredir mücadele ettiğimiz devrimci güçler tekrar harekete geçer. Devrimci güçlere karşı verdiğimiz bu mücadelede önemli başarılar elde ettiğimiz bir dönemde, uluslararası sorunların çözümünde inisiyatifi ele alamayız."* Sonuç olarak, Balkanlar'daki Avusturya-Alman yayılması-na karşı İsvolskiy diplomatik tedbirlerle yetinmek zorunda kalmıştı.¹³¹

1908 yılında İngiltere Makedonya reformları konusunda daha faal bir şekilde harekete geçmişti. 3 Mart 1908 tarihli genelgesinde Vilâyât-ı Selase'ye Müslüman ya da Hristiyan tek bir valinin atanmasını ve bu valinin ancak Büyük devletlerin izniyle süresinden önce görevinden alınması ve Osmanlı askerlerinin sayısının azaltılması gerektiğini belirtmişti. İngiltere Hükümeti'nin bu genelgesine karşılık Rusya 26 Mart 1908 tarihli cevabında Vilâyât-ı Selase'de ge-

129 Saatçi, a.g.m., s. 63.

130 N.İ.Bovikin, *Vneşnyaya Politika Rossii, (konets 19. načalo 20. veka do 1917)*, Gosudarstvennoye Pedagogičeskoye izdaniye, Moskva 1960, s. 73

131 A.g.e., s. 73.

nel vali yerine Müfettiş-i Umumi'nin görevinde kalmasını önermişti.¹³² 4 Nisan 1908'de İngiltere şu kayıtlarla Rus teklifini kabul etmişti: İstanbul'a sormadan bütçeyi tasdik edebilsin, yabancı generallerle birlikte asayişini temin edebilsin diye emrinde seyyar jandarma müfrezeleri bulunsun, memurları tayin ve azl etmek salâhiyetini haiz olsun ve bunlara doğrudan doğruya, İstanbul'dan geçmeden talimat verebilsin. Diğer büyük devletler de Rus programını kabul etmişlerdi.¹³³ Diğer yandan Dışişleri Bakanlığının 4 (17) Nisan 1908 tarihli toplantısında İzvolskiy, Rusya'nın Balkan politikası konusunda yaptığı açıklamasında: "Makedonya'da reform sürecinin devam etmesine ihtiyaç olduğu halde Rusya bu amaç uğruna savaş tehlikesini göze alamaz ve Balkanlarda statükonun devamı ilkesine dayanan bir politika izlenmelidir" demişti.¹³⁴ Diğer yandan, Makedonya demiryolları aracılığı ile Cermen etki alanının genişlemesi İngiltere'yi fazlasıyla rahatsız ettiği gibi, Rusya da genişleyen Avusturya-Macaristan nüfuz alanını kendi çıkarları için bir tehdit olarak görmüştü.¹³⁵ Makedonya'da politik durum sürekli artan bir şekilde kritikleşirken 9 Haziran 1908'de, diğer konularla birlikte Makedonya'nın geleceğini de tartışmak için 7.Edward ve 2.Nikola Reval'de bir araya gelmişlerdi.¹³⁶ Reval'de Makedonya reformları da tartışma konusu olmuştu. Toplantıda, özellikle Rusya Dışişleri bakanı İzvolskiy ve İngiltere Dışişlerinden eski Rusya büyükelçisi Charles Hardinge, iki ülkenin dış politikalarını tartışmışlardı. Her iki devlet adamı da, Makedonya için İngiliz-Rus reform önerilerini desteklemiş ve bir an önce uygulamaya konmasını istemişlerdi.¹³⁷ Makedonya Sorunu, müzakerelerin ana konusuydu. O ayın ortasında iki ülkenin hükümetleri bir reform programı hakkında uzlaşmışlardı. Bu programı önce diğer Büyük Güçler'le konuşacak ve daha sonra Osmanlı hükümetine "emredici nota" şeklinde bildirmek isteyeceklerdi. Bunun üzerine Jön Türkler arasında büyük bir telaş belirmişti. Jön Türkler, İngiltere ve Rusya'nın buluşmasında,

132 Rus programının esasları şöyledir: 1.Makedonya'nın yabancı jandarma komutanı maliye komisyonun toplantılarına istişari mahiyette iştirak etsin. Ona mülhak olan yabancı subaylar Osmanlı hizmetine girsinler, fakat tayin tarzlarında bir değişiklik olmasın yani her büyük devlet Osmanlı hizmetine girecek kendi subaylarını kendisi tayin etsin. 2. Jandarma subay ve erleri çoğaltılmakla beraber, ordunun azaltılmasına ve dolayısıyla Osmanlı ülkesinin tamamının tekeffülüne Rusya taraftar değildir. 3.Her köyde köy bekçileri tenkilatı yapılsın ta ki bunlar ufak çetelere mukavemet edebilsinler.4. Üç vilayette tek vali teklifini kabul ettirmek imkânsızdır, fakat şimdiki Müfettiş-i Umumi (Hilmi Paşa) %3 gümrük zammının sonuna kadar kalsın ve büyük devletlerin rızası olmadan az- lolunmasın.5.Maliye Komisyondaki azaların hepsi Rus ve Avusturya ajanlarının salâhiyetini haiz olsunlar ve Osmanlı Hizmetine girsinler ve adliye islahatını ve zabıtaı murakabe edebilsinler ve maliye komisyonu ordunun sivil idare ile teşrik-i mesaisini tetkik edebilsin. Bu teklifle yabancı maliye komisyonu orduya da hâkim kılınmak isteniliyor. Ve aynen İngiltere teklifinde olduğu gibi Makedonya muhtariyetine başka yollardan gidiliyor. Bkz. Yusuf H. Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C:3, Kısım:1,Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 235.

133 *A.g.e.*, s. 236.

134 Bovikin, *a.g.e.*, s. 75.

135 Çelik, *a.g.m.*, s. 71.

136 Adanır, *a.g.e.*, s. 266.

137 Tokay, *a.g.e.*, s.91.

Gazi

Akademik
Bakış

131

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

Makedonya'nın kısa bir süre içinde kaybedilme tehlikesinden başka bir şey görmemişlerdi. Yurtiçi Merkez (Dâhili Merkez-i Umumi) bir isyan başlatılmasını enine boyuna düşünmüştü.¹³⁸Pratik sonuçları ne kadar az olursa olsun, yabancılara sürekli Makedonya'ya müdahale etmesi, 1908 yılında büyük bir kısmı orduda görevli, oldukça önemli sayıda vatanperver Türk'ü dehşete ve öfkeye boğmuştu.¹³⁹ Görüldüğü gibi, İngiltere ve Rusya'nın Makedonya konusundaki girişimleri meşrutiyetin ilanının nedenlerinden biri olmuştu. Bir arşiv belgesinde: "Reval'de İngiltere Kralı ile Rus Çarı arasında her hangi bir antlaşma imzalanmamış olsa da bu görüşmede alınan kararların en kısa zamanda tatbik edilmesi gerektiği konusunda mutabakata varılmış" denilmiştir.¹⁴⁰ Londra sefaretinden de bildirildiğine göre: "İngiltere Kralı ile Rus Çarı arasında yapılan mülakatta Rumeli hususunda anlaşmaya varılmış, bu mülakat Rus-İngiliz dostluğunu güçlendirecek ve Almanya'nın Avrupa'daki yayılmasını durduracaktır" denilmiştir.¹⁴¹ Makedonya reformları ile ilgili olarak tartışılan konuların başında, Müfettiş-i Umumi'nin yetkilerinin genişletilmesi, eşkıyaların faaliyetleri ile mücadele edilmesi için jandarmanın sayısının artırılması ve seyyar kuvvetlerin oluşturulması geliyordu.¹⁴² Bu taburları yönetecek komutan Tensikat Başkumandanı'nın fikri alınarak Hilmi Paşa tarafından seçilen ve Padişah tarafından resmen atanan bir Osmanlı subayı olacaktı. Bu taburda birimler arasında iletişimi sağlamak ve çeteleri takip etmek için yeterli sayıda asker bulunmalıydı. Ayrıca söz konusu kuvvet ile jandarma arasında Müfettiş-i Umumi, Tensikat Generali ve askeri delegelerin birlikte bir işbirliği tasarısı hazırlaması da gerekiyordu. Avrupalı yetkililer tüm operasyonlardan haberdar edilmeli ve Tensikat Generali'ne rapor sunmalı, ancak operasyonlarda uygulama yetki ve sorumluluğuna sahip olmamalıydılar. Bu önerileri yerine getirmek için yabancı yetkili sayısını arttırmak gerekiyordu. İzvolskiy, Müfettiş-i Umumi'nin yetkileri konusunda daha önceki İngiliz önerilerine Makedonya'daki sivil yetkilileri atama ve işine son verme dışında katılıyordu. İzvolskiy'e göre, İngiliz Hükümeti'nin bu konuya çok fazla zaman harcaması gereksizdi, çünkü Almanya ve Avusturya bunu Padişahın haklarının ihlali olarak görüyorlardı ve bu durum adli reform projesinde gecikmelere yol açacaktı. Yukarıda özetlenen kararlar, başlangıçtaki İngiliz önerilerine göre daha ılımlıydı. Jandarma konusunda yabancı subaylar denetmen olarak kalmış ve Avusturyalıların önerileri kabul edilmişti. Hilmi Paşa'nın yetkilileri artırılırken, valilerin ve diğer sivil görevlilerin atanması konusunda Rusların önerdiği sınırlamalar getirilmişti.¹⁴³ Bir arşiv belgesinde Petersburg sefaretinden alınan bilgilere yer verilmiş ve Reval görüşmesinde Vilâyât-ı Selase'de reform yapılması konusunda, Rusya'nın

138 Hacısalihioğlu, *a.g.e.*, s. 173.

139 Anderson, *a.g.e.*, s. 284.

140 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y.PRK. EŞA.), D: 52, G:59.

141 BOA, Y.PRK. EŞA, D:52, G:62.

142 BOA, Y.PRK. EŞA, D: 52, G:59.

143 Tokay, *a.g.e.*, ss. 91-92.

önerilerinin İngiliz önerilerine göre daha ılımlı olduğu ve Rusya'nın önerilerinin bölgede Osmanlı Padişahının hükümlerinin korunması esasına dayandığı belirtilmişti.¹⁴⁴ Rusya ve Avusturya-Macaristan sefirleri Vilayat-ı Selase'de asayişin sağlanması ve bölgede statükonun korunması için çalıştıklarını ve amaçlarının Osmanlı Devleti'nin bütünlüğüne zarar vermek olmayıp tersine Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü korumak olduğunu belirtmişlerdir.¹⁴⁵ Bu konu ile ilgili olarak bir arşiv belgesinde yer alan bir dosyada ise şu ifade yer almış: "30 Kasım 1908 tarihinde Rusya ile Osmanlı Devleti arasında Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü temin eden bir anlaşma imzalanmıştı".¹⁴⁶ Osmanlı Devleti'nde meydana gelen gelişmeleri değerlendiren *Russkaya Misl* adlı süreli yayının yazarı G. Galberştad,¹⁴⁷ Genç Türk İhtilali'ni büyük bir zafer olarak adlandırmıştı. Galberştad'a göre: "Genç Türkler Avrupa diplomasisi tarafından dikkate alınması gereken bir güçtü. Önceleri Avrupa sadece Abdülhamid'i tanıyordu, fakat şimdi Osmanlı Devleti'nde ordunun denetiminde güçlü partilerin bulunduğu gerçeğini göz ardı edemez. Bu reform sürecinde Genç Türkler büyük güçlüklerle karşılaşacaklardı, Makedonya Sorunu ile Arnavutluk Sorunu, Doğu Sorununu çıkmaza sokacaktı. Genç Türkler ise güç kullanarak iktidarda kalabiliyor ve askeri diktatörlük parlamentoda bile gücünü hissettirebiliyordu."¹⁴⁸ Genel seçimler sonucunda Türk, Arnavut, Rum, Bulgar-Makedon, Sırp, Ulah ve Yahudi mebuslar Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na girmişti. Ancak İttihat ve Terakki'nin merkezileştirme siyasetine ağırlık vermesi Makedonya politikasının başarısız olmasındaki en büyük etkenlerden biridir. Genç Türk Hükümeti'nin Makedonya Sorunu'nun çözümünde başarısız olduğuna dikkat çeken *Ruskoye Bogatstvo* adlı süreli yayının yazarı S.Yujakov şu tespitlerde bulunmuştur: "Genç Türkler Makedonya Sorunu'nda, bölgede reform yapmak yerine Bulgarların düşmanlığını kazanmışlar ve isyan hareketlerini canlandırmışlardır".¹⁴⁹ Sonucunda, Meşrutiyetle gelen dostluk ve barış havası çok kısa sürmüştü. Hürriyetin ilanından henüz 3 ay geçmeden Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmişti. Aynı gün Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna Hersek'i ilhak ettiğini bildirmişti. Girit ise Yunanistan'la birleşmişti. Bu eş zamanlı darbeler İttihat ve Terakki'nin prestiji-

144 BOA, Y.PRK. EŞA, D: 52, G:56.

145 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK. HR.), D:33, G:101.

146 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Evrakı Name-i Hümayunlar (Y.PRK. NMH.), D:10, G:107.

147 Galberştad bu konuda şunları söyler: "Abdülhamid rejimi Doğu despotizminin en iyi örneği idi. General Şefer'in de dediği gibi: "Abdülhamid'in tahta çıkışıyla birlikte Türkiye'nin ömrü tükenmişti. Meşrutiyet'in ilan edilmesine rağmen, Abdülhamid'in karanlık gölgesi hala devletin üzerindeydi. Abdülhamid herkesten şüpheleniyordu, orduyan, din adamlarından halktan, Hristiyanlardan, Türklerden, devlet adamlarından. Bir tek kendisine güveniyordu. Şirmer, paradoksal, fakat aynı zamanda insanı düşündüren kitabında, Türk İhtilali'nin karşı çıktığı rejimin gerçeğini yansıttığını belirtiyor: "İhtilal- Abdülhamid rejiminin çocuğudur, bütün irsi hastalıklarını taşır ve bunlardan kurtulması şarttır. Çünkü bunlar geçmişin kanlı izlerini taşımaktadırlar". Bkz., L.Galberştad, "Sobitiya v Turtsıı, Staryı i Noviy Rejim, Naşı Tseli", *Russkaya Misl*, C. 5, SPb.1909, s. 28.

148 Galberştad, a.g.m., s. 287

149 S.Yujakov, *Angliyskiye Vıborı i Angliyskiy Krizis*, *Russkoye Bogatstvo*, SPb.1910, s.78.

Görüş

Akademik
Bakış

133

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

ni büyük ölçüde sarsmıştı.¹⁵⁰Bu dönemde Rusya Hükümeti Makedonya'daki reform sürecini takip etmekten vazgeçtiğini bildirmiş ve yabancı subayların geri çağırılması talebinde bulunmuştu. Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın danışmanları geri çektilmişti. Osmanlı Devleti'nin alacağı önlemler Makedonya'daki sorunları çözemediği takdirde Rusya Büyük Güçlerle kolektif bir şekilde yeniden reform sürecine katılabileceğinin de altını çizmişti.¹⁵¹

Sonuç

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki münasebetlere baktığımızda bunun büyük bir bölümünde rekabetçi ilişkilerin egemen olduğunu görebiliriz. Balkanlar – stratejik konumu sebebi ile tarih boyunca Rusya'nın ilgi odağı olmuş ve 19.yüzyılda Balkanlarda hız kazanan bağımsızlık mücadelesi Osmanlı – Rus ilişkilerine büyük ölçüde yön vermiştir. Bu çalışmada 1885-1908 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Makedonya vilayetlerinde gelişen olaylar ve bu olayların Osmanlı-Rus ilişkilerine olan etkisi ele alınmıştır.

Rusya'nın Balkan politikasının iki önemli aracı bulunuyordu: Panortodoksuluk ve Panславizm. Fakat, 20. yüzyıla gelindiğinde Çarlık yönetimi ideolojik sayıklardan ziyade devlet çıkarlarını göz önünde bulundurmaya gayret etmiştir. Özellikle Berlin Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Rusya, Osmanlı Devleti ve Balkanlarda izlediği politikalarında bağımsız bir güç olarak hareket edemeyeceğini anlayınca diğer Büyük Güçlerle ve özellikle de Balkanlarda önemli çıkarları bulunan Avusturya-Macaristan ile işbirliği yapmayı uygun görmüştü. Bunun neticesinde, 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın başında Rusya'nın Balkan politikasında köklü dönüşümler yaşanmıştır. Makedonya Sorunu konusunda ise Rusya, Balkan Slavları ile ortak kültürel, dini ve etnik bağlara sahip olmasına rağmen Makedonya vilayetlerinde faaliyet gösteren devrimci çetelere destek vermemiş ve Osmanlı Devleti'nin Rusya için uygun olmayan bir zamanda paylaşılmasını engellemeye çalışmıştır. Rusya'nın mevcut statükoyu koruma siyaseti Çarlık yönetimin iç ve dış zayıflıklarından kaynaklanmıştır. Daha önceki dönemlerde Balkan Slavlarının bağımsızlıklarının kazanılmasında önemli yardımları olan Çarlık yönetimi bu dönemde geleneksel Balkan politikasından vazgeçip adeta Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün savunucusu olmuştur. Çünkü, bu dönem Rusya'nın Büyük Güç olma statüsünü güçlükle koruyabildiği bir dönemdir. Diğer yandan uluslararası konjonktörde meydana gelen gelişmeler Rusya'nın dış politikasının belirlenmesinde etkili olmuştur.

Rusya, Makedonya vilayetlerinde olayların tırmanmasında Osmanlı yönetiminden ziyade Bulgar, Sırp ve Yunan devrimci çetelerini sorumlu tutmuş ve her defasında onları desteklemeyeceğini vurgulamıştı. Diğer yandan, Bulgar

150 Hale Şıvın, "İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü", s.3.

151 A.M. Zayoncovskiy, *Soçineniya*, Nauka, Moskva 1997, ss. 153-154.

ve Sırp hükümetlerine yaptığı çağrılarında Balkanlarda barışın ve düzenin sağlanması için çaba göstermeleri gerektiğini belirtmişti. Bu dönemde Rusya, Osmanlı Devleti ile ilgili politikalarında daha belirleyici ve etkin bir rol almak istemesine rağmen sürekli müttefik arayışı içinde olmuş ve Osmanlı Devleti üzerinde her hangi bir üçüncü Büyük Gücün etkisini arttırmasını önlemek için bir takım tedbirler almıştır. Rusya'nın ve Avusturya-Macaristan'nın hamiliğinde talep edilen ıslahatlar ise Makedonya'daki ihtilal örgütlerinin beklentilerini karşılamaktan uzaktı. Osmanlı Devleti ise Balkanlarda kalan son toprakları üzerinde varlığını devam ettirmeye çalışmış ve ıslahatlar konusunda Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile işbirliğinden başka çıkar yol bulamamıştı. Osmanlı yönetimi açısından ıslahat süreci bölgedeki Osmanlı idaresini giderek zayıflatmış ve müdahaleler denetim şekli almıştı. Rusya açısından ise ıslahatlar bir süreliğine de olsa bölgede asayiş sağlayabilmiş ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki egemenliğini koruyabilmişti. Neticede ise, yapılan ıslahatlarla istenilen sonuçlara varılamamıştı. 1908 Jön Türk Devrimi'nin ardından reform süreci bir bakıma son bulmuştu. İttihat ve Terakki'nin uyguladığı merkezileştirme siyaseti sonucu bölgedeki etnik ve dini unsurlar arasındaki rekabet ve çatışma ortamı daha da tehlikeli bir hal almıştı.

Rusya'nın Makedonya Sorunu kapsamında izlediği politika Balkanlar'daki Slav milliyetçilerini büyük ölçüde hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu süreç boyunca Rus diplomasisi mevcut statükoyu koruma politikasını izlemiş. Böylece Rusya, çıkarlarına hizmet etmeyecek olan bir Balkan Savaşı'nı önlemeye çalışmış ve olası bir savaşı 1912 yılına kadar ertelemiştir denilebilir. Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İngiltere aralarında yaptıkları anlaşmalarla bölge üzerindeki hedeflerini karşılıklı dengelemeye çalışmışlardır. Osmanlı Devleti ise yabancı müdahalesine engel olmak ve asayiş sağlamak için yoğun bir çaba içerisinde olmuştur.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası Belgeleri

BEO, D:2036, G:152668.

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı

Y.PRK. HR, D:33, G:101.

Hariciye Siyasiye Evrakı

HR. SYS, D:199, G:1.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

Y. MTV. D:241,G:16

Yıldız Perakende Başkitabet Dairesi Maruzatı

YPRK. BŞK, D: 71, G:21.

Görüş

Akademik
Bakış

135

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

YPRK. BŞK, D: 71, G:64.

Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlik ve Komiserlikler Tahriratı

Y.PRK. MK, D:18, G:49.

Yıldız Maruzat Defteri

Y.MRZ- d, 11 736, Resmi İrade No: 7654.

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı

Y.A.HUS, D:12, G:2.

YA.HUS, D:12, G:2.

Y.A.HUS, D: 439, G: 53.

Y.A.HUS, D: 12, G: 2.

Y.A.HUS, D: 460, G:7.

YA. HUS, D:1, G:4.

Y.A.HUS, D:440, G:92.

Y.A.HUS, D:321, G:11.

Y.A.HUS, D:460, G:7.

Y.A.HUS, D:46, G:96.

Y.A.HUS, D:442, G:41.

Yıldız Perakende Dahiliye Kısmı

Y.PRK.DH, D:11, G:71.

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik

Y.PRK. EŞA, D:52, G:62.

Y.PRK. EŞA, D: 52, G:59.

Y.PRK. EŞA, D: 52, G:56.

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı

Y.PRK. HR., D:33, G:101.

Yıldız Perakende Evrakı Name-i Hümayunlar

Y.PRK. NMH, D:10, G:107.

Rusya Askeri Tarih Devlet Arşivi (RGVIA)

RGVIA F. 2000. Op. 1. D. 862. L. 113.ob. 114.

RGVIA F. 400. Op. 4. D. 229. L. 8 ob.

RGVIA F. 2000. Op. 1. D. 862. L. 68 .

RGVIA F.400.Op.3.D.2564. L. 232.

Rusya Federasyonu Devlet Arşivi (GARF)

GARF. F. 568. V.N.Lamzdorf'un Arşivi. Op. 1. D. 160. L. 8.

Rusya İmparatorluğu Dış Politika Arşivi (AVPRI)

Gazi

Akademik
Bakış

136

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

AVPRİ. F. 151. Politarhiv. Op. 482. 1900. D.1562. L.16-17.

AVPRİ. F. 151. 1901. D.2322. L.12-15.

AVPRİ. F. 340. Op. 834. A.A.Savinski'nin özel kalemi. D.20. L.13. ob.

Basılmış Kaynaklar, Tetkik Eserler, Makaleler ve Tezler

ADANIR Fikret, *Makedonya Sorunu, Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi*, (çev. İhsan Çağatay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

ANDERSON Mattehew S., *Doğu Sorunu (1774-1923)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

BALCI Ramazan, "Kosova Islahatı (1896-1905): Rumeli Vilayet-i Şahanesine Mahsus Mevadd-ı Islahıyye Layıhası'nın Kosova'da Uygulanması", *Türkiyat Mecmuası*, XXII/2, Güz 2012, s. 1-37.

BAYUR Yusuf H., *Türk İnkılâbı Tarihi*, C:3, Kısım:1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

BOVİKİN N.İ., *Vneşnyaya Politika Rossii, (konets 19. naçalo 20. veka do 1917)*, Gosudarstvennoye Pedagogičeskoye izdaniye, Moskva 1960.

BURBIGA V.A., "Rossiyskaya Peçat o Reformah v Makedonskih Vilayetah Osmanskoy İmperii 1904-1909 gg.", *Bolgariya, Dagestan, Turtsiya*, □ 2, Aralık 1996, s.98-112.

ÇELİK Bilgin, "Avusturya'nın Arnavutluk Politikası: Viyana'da Bir Arnavutluk Komitesi: DİA", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, I/3, Mayıs 2006, s.55-89.

ÇOMAK İhsan, "Turtsiya i Rossiya na rubeje XIX-XX vv. i Diplomatıçeskaya Deyatelnost Posla Rossii v Konstantinopole I.A.Zinovyeva", İV RAN, Moskva 2003. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ERİM Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, TürkTarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953.

GAGAİN Sergey Kn., "Balkanskiye Soglaşeniya i Soyuzı", *Russkaya Misl*, V /6, Ocak 1915, s.132-144.

GALBERŞTAD L., "Sobitiya v Turtsıı, Starıy i Novıy Rejım, Naşı Tseli", *Russkaya Misl*, C. 5, SPb.1909, s. 28-46.

HACİSALİOĞLU Mehmet, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008.

KAZANOVA Y.V., "Russkaya Voyenno-İnstruktorskaya Missiya v Makedonii Formirovaniye i Naçalo Raboti", *Russkiy Sbornik*, C.VI, Ekim 2009, s. 91-92.

KILIÇ Selami, *Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, Ülke Yayınları, İstanbul 1998.

KOMAROVSKİY L., "Derjavı i Blijniy Vostok", *Russkaya Misl*, XX/4, Nisan 1906, s.7-39.

KOTLYAREVSKİY S., "Makedonya i Yevropa", *Russkaya Misl*, □ 7, Aralık 1907, s.227-248.

KOSİK V.İ., "Gordiyev Uzel Balkan", R.P.Grişına, der., *Makedoniya Problemi İstorii i*

Görüş

Akademik
Bakış

137

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

Kultura, İS.RAN, Moskva 1999. s. 53-86.

LABAURİ D.O., "Balkanskiy Krizis 1902-1903 g. v Otsenkah i Prognızhah Voennıh Nabludateley Rossii", *İmagines Mundi: Almanah İssledovaniy Vseobshey İstorii XXV-XXVv.*, XX/7, Kasım 2010, s.103-130.

PAVLOVİÇ M., "Vneşnyaya Politika Rossii ot Portsmutskogo Mira do Naşıh Dney", L.Martov, der., *Obşestvennoye Dvijeniye v Rossii v naç. XX v.*, C. IV, SPb. 1911, ss. 263-264.

Pravitelstvennoe Soobşeniye po Makedonskomu Voprosu, *Pravitelstvenniy Vestnik*, 12 şubat 1903.

RISTOVSKI Blaje, "Dimitriyç Çupovski (1878-1940) vo Makedonsvskoto Nauçko-Literaturno Druparstro vo Petrograd.Prilozi Kov Prouçuvaniyeto vo Makedonsko Ruskite Vrski i Razritokot na Makedonskata Naçionaluç Cuisja", *Kultura*, I/II, Üsküp 1978, s. 120-142.

RIBAÇYONOK İ.S., "Politika Rossii na Balkanah na rubeje 19-20 vv. Tseli, Zadaçi, Metodi", *Trudi İstituta Rossiyskoy İstorı RAN*, XX/9, Ocak 2010, s. 393-424.

SAATÇI Meltem B., "Vilayat-ı Selase Müfettişlik Faaliyetlerinin Tercüman Gazetesine Yansımaları", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* Haziran 2015 Yıl 8, Sayı XXII, s.251-268.

SAYGILI Hasip, "Sultan II. Abdülhamid'in Meşruiyet Krizi: 1903'te Mitroviçe'de ilk Rus Konsolosu Grigiri Şerbina'nın Öldürülmesi", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, XX/20, Bahar 2014, s.163-191.

Sbornik Dogovorov Rossii s Drugimi Gosudarsvami, Reformı v Makedonii, 1903-1905, MİD. Diplomatıçeskaya Perepıska, SP.b 1906.

SKVOZNIKOV A.N., *Makedoniya v kon. XIX — naç. XX vv- Yabloko Razdora na Balkanah*, Samarskaya Gumanitarnaya Akademiya, Samara 2010.

SOKOVA Z.İ., "Reformı Vtorogo Perioda Tanzimata v Osmanskoj İmperii", *Vestnik Tumenskogo Gosudarstvennogo Uniuersiteta*, X/I, Eylül 2009, s.72-78.

ŞIVGIN Hale, "İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, VI/11, Kış 2012, s. 1-15.

ŞIVGIN Hale, "Osmanlı Arşiv Belgeleriyle 1902-1912 Yıllarında Makedonya", *The Balkans: Languages, History and Cultures*, Bulgaristan Veliko Turnova Üniversitesi, 12-15 Nisan 2007, https://www.google.com/?gws_rd=ssl#q=ŞIVGIN+Hale%2C+%22Osmanlı+Arşiv+Belgeleriyle+1902-1912+Yıllarında+Makedonya.

TOKAY Gül, "Ayastefanos'tan Berlin Antlaşmasına Doğu Sorunu (Mart-Temmuz 1878)", *Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.189-202.

VASİLYEV L.S., *İstoriya Vostoka*, Vısşaya Şkola, Moskva 1994.

"Velikiye Derjavı i Blijniy Vostok", *Russkaya Misl*, Mayıs 1905, SPb. s. 320-349.

YAMBAYEV M.L., "Mne Serdeçno Jal Makedonskih Slavyan, No ...", *Materiali Mejdunarodnoy Konferentsii, Profesor S.A.Nikitin i Yego İstoriçeskaya Şkola, Moskva 2004*, s.297-307.

YAMBAYEV M.L., "Makedoniya i Rossiya, (1897-1902 g)", İS RAN, Moskva 2004, s.12. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

YERASİMOS Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

YUJAKOV S., "Angliyskiye Vıborı i Angliyskiy Krizis", *Russkoye Bogatstvo*, SPb.1910, s.78-92.

ZAYONÇKOVSKİY A.M., *Soçineniya*, Nauka, Moskva 1997.

ZUYEV M.N., *İstoriya Rossii, Vısşee Obrazovaniye*, Moskva 2005.